

Når vi miljömålen?

En bedömning för
Södermanlands län 2016

Titel: När vi miljömålen – En bedömning för Södermanlands län 2016

Utgiven av: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Utgivningsår: 2017

Författare: Maria Gustavsson, Emelie Österqvist, Birgitta Andersson, Leena Tuomola, David Aronsson, Tomas Birgegård, Janni Servin, Sofi Nordfeldt, Karin Brink, Karl Svanberg, Linda Munter (Skogsstyrelsen), Malin Almquist, Rune van den Brink, Bo G Svensson, Lina Sultan, Hans Sandberg, Ulrika Roos

Foto omslag: Karl-Joel Sundholm

Foto insida: s.20 Lisa Rehnström, s.23, 29, 35 Björn Lagerdahl, s.37 Jennie Svedén, s.40 Stina Jaensson, s. 43, 55 Monika Gustafsson, s.46 Maria Dahlin, s.49 Hans Sandberg, s.52 Karl Ingvarson, s.58 Mostphotos, övriga foton Länsstyrelsen

Rapportnr: 2017:3

ISSN-nr: 1400-0792

Dnr: 501-4405-2016

Rapporten finns på: www.lansstyrelsen.se/sodermanland/publikationer

Eller kan beställas hos
Länsstyrelsen i Södermanlands län
611 86 Nyköping
Tel: 010-223 40 00

Förord

Allt vi människor gör har en inverkan på miljön på något sätt. Vi lever idag som om vi hade 1,6 planeter för att ta fram alla resurser och absorbera våra utsläpp. Om alla levde som vi i Sverige skulle det behövas 4,2 planeter! Målsättningen med miljömålsarbetet är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Rapporten visar att endast två av miljömålen är nära att nå i Södermanlands län till 2020. Vi har fortfarande en lång väg att gå för att säkra ekosystem och ekosystemtjänster. Men kanske aldrig har viljan och ambitionen varit så stora!

Sverige har lovat att bli ledande för att nå de nya hållbarhetsmålen, Agenda 2030. Med en ny klimatlag har Sverige även tagit krafttag för att minska på klimatutsläppen. Ambitionen och viljan syns överallt och på många nivåer. Flera företag går i framkant med innovativa lösningar för att minska sina klimatutsläpp. Enskilda personer väljer att göra val i vardagen så som att resa mer kollektivt, äta mer vegetariskt, minska sitt avfall för att minska sina utsläpp. Vår miljölagstiftning vässas och slipas för att säkra att miljöbalkens syfte om att främja en hållbar utveckling efterlevs.

Utmaningarna är stora men kanske aldrig har förutsättningarna för att nå miljömålen varit bättre.

Miljömålsarbetet är ett stort samarbetsprojekt där myndigheter, kommuner, organisationer och näringsliv deltar. Det handlar om tillämpning av lagar, utbetalning av medel, genomförande av projekt, samarbeten, utbildningar, inventeringar, restaureringar och mycket mer. Även de val vi gör i vardagen som individer spelar roll för att nå miljömålen.

Länsstyrelsen har en övergripande och samordnande roll som regional miljömyndighet. I uppdraget ingår att följa upp hur möjligheterna att nå miljömålen ser ut i det egna länet. Detta redovisas en gång om året. Denna rapport innehåller redovisningen av uppföljningen 2016. Vi hoppas att den kan vara ett bra underlag i ert arbete för att nå våra gemensamma miljösmål!

Anna Forslund

Chef funktionen Vatten, miljö och klimat

Innehållsförteckning

.....	1
Förord	3
Innehållsförteckning	4
Inledning	5
Miljömålsarbetet	7
Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö	15
Når vi miljömålen i länet?	17
Begränsad klimatpåverkan	20
Frisk luft	23
Bara naturlig försurning	26
Giftfri miljö	29
Skyddande ozonskikt	32
Säker strålmiljö	35
Ingen övergödning	37
Levande sjöar och vattendrag	40
Grundvatten av god kvalitet	43
Hav i balans samt levande kust och skärgård	46
Myllrande våtmarker	49
Levande skogar	52
Ett rikt odlingslandskap	55
God bebyggd miljö	58
Ett rikt växt- och djurliv	61
Referenser till bedömningstexterna	64
Preciseringar till miljö kvalitetsmålen	70
Etappmål	78
Globala mål för hållbar utveckling	82

Inledning

Tillståndet i miljön och läget för miljöarbetet är för Södermanland ungefär som för Sverige i stort. När det gäller luftkvalitet och förurning är dock situationen något bättre än för landet som helhet.

Tolv miljö kvalitetsmål bedöms på regional nivå. Frisk luft och Bara naturlig förurning är nära att nås i Södermanlands län till 2020. Övriga mål bedöms inte kunna nås med beslutade styrmedel och åtgärder. Begränsad klimatpåverkan, Skyddande ozonskikt och Säker strålmiljö bedöms inte regionalt.

I bedömningen av möjligheten att nå miljömålen i länet tittar vi både på tillståndet i miljön och på åtgärdsarbetet i länet. Sammanställningen är dock en översikt, och det går inte att lyfta fram allt det åtgärdsarbete som görs. För bedömningen använder vi också statistik och indikatorer.

Förutom bedömningen av hur det går med arbetet för att nå miljömålen samordnar Länsstyrelsen arbetet inom ett regionalt åtgärdsprogram kopplat till miljömålen. Programmet kallas Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö. I detta arbete lyfter vi fram viktiga områden där ytterligare åtgärder behöver göras. Programmet innehåller åtgärder som genomförs av länets kommuner, organisationer, näringsliv och myndigheter. Uppföljningen av arbetet med åtgärdsprogrammet under 2016 visar att arbete pågår i över åttio procent av åtgärdena.

Uppföljningen av miljömålen redovisas en gång om året till Naturvårdsverket. Den publiceras också på Miljömålsportalen, www.miljomal.se På Miljömålsportalen finns också mer information om miljömålsarbetet och många indikatorer vi använt för att göra uppföljningen.

Miljömålsarbetet

Regionalt miljömålsarbete

I miljömålsarbetet har Länsstyrelsen en övergripande och samordnande roll som regional miljömyndighet. Miljömålsarbetet handlar dels om att följa läget i länet, dels om att samarbeta med andra aktörer om åtgärder för att nå målen.

En gång om året gör Länsstyrelsen en uppföljning av möjligheten att nå de nationella miljö kvalitetsmålen i länet. I uppföljningen tittar vi både på tillståndet i miljön och på vilka åtgärder som görs i länet. För att bedöma tillståndet är miljöövervakning, inventeringar och statistik viktiga underlag. I uppföljningen av åtgärdsarbetet i länet är de åtgärder som görs inom ramen för det regionala åtgärdsprogrammet för att nå miljömålen en viktig del.

Skogsstyrelsen har ett regionalt ansvar för miljömålet Levande skogar. Skogsstyrelsen gör den årliga uppföljningen av Levande skogar. Den samlade texten sätts sedan ihop av Länsstyrelsen.

Du kan läsa mer om Länsstyrelsens miljömålsarbete på www.lansstyrelsen.se/sodermanland under Miljö och klimat.

Regionala miljömål

Fram till 2010 fanns i Södermanland regionalt anpassade delmål för alla miljömål utom Storslagen fjällmiljö. De flesta delmålen löpte ut 2010. Vid slutuppföljningen av dessa tog Länsstyrelsen beslut om att avsluta de regionala miljömålen. Även nationellt har delmålen utgått och ersätts successivt av etappmål. Södermanland står ändå inte utan regionala miljömål. Som regionala miljömål gäller nu de nationella miljö kvalitetsmålen och de etappmål som regeringen har beslutat om.

När delmålen avslutades efter 2010 prioriterade Länsstyrelsen att fokusera på åtgärdsarbetet och ta fram ett regionalt åtgärdsprogram. Regionala miljömål kan fylla en funktion i miljömålsarbetet i länet genom att de ger en prioritering och sätter ambitionsnivåer. För att de ska fungera samlande i arbetet är det dock viktigt att målen efterfrågas av flera regionala aktörer och att många aktörer regionalt är delaktiga i processen. Om efterfrågan och resurser finns kan regionala miljömål tas fram. Frågan bereds lämpligen i Miljö- och klimatrådet för Södermanlands län.

SVERIGES MILJÖMÅL

Generationsmålet

”Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser.”

Generationsmålet är vägledande för miljöarbetet på alla nivåer i samhället.

Miljö kvalitetsmål

Miljö kvalitetsmålen, även kallade miljömålen, beskriver det tillstånd i den svenska miljön som miljöarbetet ska leda till. Det finns 16 miljö kvalitetsmål.

Etappmål

För att underlätta möjligheterna att nå generationsmålet och miljö kvalitetsmålen fastställer regeringen etappmål inom prioriterade områden. Etappmål fastställs löpande. De är ofta kopplade till Sveriges åtaganden och prioriteringar internationellt. Det finns etappmål inom klimat, avfall, biologisk mångfald, farliga ämnen och luftföroreningar.

Läs mer på www.miljomal.se

De 16 nationella miljö kvalitetsmålen

1. Begränsad klimatpåverkan

Halten av växthusgaser i atmosfären ska i enlighet med FN:s ramkonvention för klimatförändringar stabiliseras på en nivå som innebär att människans påverkan på klimatsystemet inte blir farlig. Målet ska uppnås på ett sådant sätt och i en sådan takt att den biologiska mångfalden bevaras, livsmedelsproduktionen säkerställs och andra mål för hållbar utveckling inte äventyras. Sverige har tillsammans med andra länder ett ansvar för att det globala målet kan uppnås.

2. Frisk luft

Luften ska vara så ren att människors hälsa samt djur, växter och kulturvärden inte skadas.

3. Bara naturlig försurning

De försurande effekterna av nedfall och markanvändning ska underskrida gränsen för vad mark och vatten tål. Nedfallet av försurande ämnen ska inte heller öka korrosionshastigheten i markförlagda tekniska material, vattenledningssystem, arkeologiska föremål och hållristningar.

4. Giftfri miljö

Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna.

5. Skyddande ozonskikt

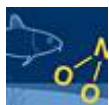
Ozonskiktet ska utvecklas så att det långsiktigt ger skydd mot skadlig UV-strålning.

6. Säker strålmiljö

Människors hälsa och den biologiska mångfalden ska skyddas mot skadliga effekter av strålning.

7. Ingen övergödning

Halterna av gödande ämnen i mark och vatten ska inte ha någon negativ inverkan på människors hälsa, förutsättningar för biologisk mångfald eller möjligheterna till allsidig användning av mark och vatten.

8. Levande sjöar och vattendrag

Sjöar och vattendrag ska vara ekologiskt hållbara och deras variationsrika livsmiljöer ska bevaras. Naturlig produktionsförmåga, biologisk mångfald, kulturmiljövärden samt landskapets ekologiska och vattenhushållande funktion ska bevaras, samtidigt som förutsättningar för friluftsliv värnas.

9. Grundvatten av god kvalitet

Grundvattnet ska ge en säker och hållbar dricksvattenförsörjning samt bidra till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag.

10. Hav i balans samt levande kust och skärgård

Västerhavet och Östersjön ska ha en långsiktigt hållbar produktionsförmåga och den biologiska mångfalden ska bevaras. Kust och skärgård ska ha en hög grad av biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Näringar, rekreation och annat nyttjande av hav, kust och skärgård ska bedrivas så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

11. Myllrande våtmarker

Våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas och värdefulla våtmarker bevaras för framtiden.

12. Levande skogar

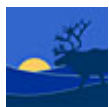
Skogens och skogsmarkens värde för biologisk produktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras samt kulturmiljövärden och sociala värden värnas.

13. Ett rikt odlingslandskap

Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion ska skyddas samtidigt som den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks.

14. Storslagen fjällmiljö

Fjällen ska ha en hög grad av ursprunglighet vad gäller biologisk mångfald, upplevelsevärden samt natur- och kulturvärden. Verksamheter i fjällen ska bedrivas med hänsyn till dessa värden och så att en hållbar utveckling främjas. Särskilt värdefulla områden ska skyddas mot ingrepp och andra störningar.

15. God bebyggd miljö

Städer, tätorter och annan bebyggd miljö ska utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Natur- och kulturvärden ska tas till vara och utvecklas.

Byggnader och anläggningar ska lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra resurser främjas.

16. Ett rikt växt- och djurliv

Den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystemen samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.

Till varje miljö kvalitetsmål finns preciserings som förtydligar målet och används i uppföljningsarbetet. Längre bak i denna rapport finns en lista över miljö kvalitetsmålen och deras preciserings.

Generationsmålet

"Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser."

Generationsmålet är ett inriktningsmål för miljöpolitiken. Målet ger vägledning om de värden som ska skyddas och den samhällsomställning som krävs för att nå önskad miljö kvalitet. För att nå målet krävs en ambitiös miljö politik i Sverige, inom EU och i internationella sammanhang. Generationsmålet är vägledande för miljö arbetet på alla nivåer i samhället.

Generationsmålet innebär att förutsättningarna för att lösa miljöproblemen ska nås inom en generation efter att systemet infördes år 1999. Regeringen har preciserat att en generation innebär att generationsmålet ska vara uppfyllt år 2020.

Generationsmålet har konkretiserats i följande sju punkter:

- Ekosystemen har återhämtat sig, eller är på väg att återhämta sig, och deras förmåga att långsiktigt generera ekosystemtjänster är säkrad.
- Den biologiska mångfalden och natur- och kulturmiljön bevaras, främjas och nyttjas hållbart.
- Människors hälsa utsätts för minimal negativ miljö påverkan samtidigt som miljöns positiva inverkan på människors hälsa främjas.
- Kretsloppen är resurseffektiva och så långt som möjligt fria från farliga ämnen.
- En god hushållning sker med naturresurserna.
- Andelen förnybar energi ökar och att energianvändningen är effektiv med minimal påverkan på miljön.
- Konsumtionsmönstren av varor och tjänster orsakar så små miljö- och hälsoproblem som möjligt.

Etappmål

För att underlätta möjligheterna att nå generationsmålet och miljökvalitetsmålen fastställer regeringen etappmål inom prioriterade områden. Etappmål fastställs löpande. De är ofta kopplade till Sveriges åtaganden och prioriteringar internationellt. Det finns idag 24 etappmål inom klimat, avfall, biologisk mångfald, farliga ämnen och luftföroreningar. Längre bak i denna rapport finns en lista över alla etappmål. På www.miljomal.se redovisas uppföljningen av om vi väntas nå etappmålen eller ej.

Miljömålsarbetet i en global kontext

Miljö kvalitetsmålen är ett svenskt system för att strukturera genomförande och uppföljning av miljöarbetet. Innan systemet infördes 1999 fanns många olika mål inom miljöområdet och det var mycket svårt att få en överblick. Med miljö kvalitetsmålen kan man få en överblick över hur miljöutmaningen ser ut och en struktur för arbetet med åtgärder och uppföljning.

Hållbar utveckling

Den svenska miljöpolitiken har alltid haft en nära koppling till globalt samarbete. Generationsmålet formulerar om att lämna över ett samhälle till nästa generation där de stora miljöproblemen är lösta kommer ur Brundtlandrapportens formulering av vad Hållbar utveckling innebär. Brundtlandrapporten (egentligen Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future) skrevs av Världskommissionen för miljö och utveckling på uppdrag av Förenta nationerna 1987. Denna kommission leddes av Norges dåvarande statsminister Gro Harlem Brundtland, varför den allmänt kallas Brundtlandkommissionen. Arbetsgruppens uppgift var att utarbeta förslag till långsiktiga miljöstrategier för en hållbar utveckling, som sedan skulle fungera som det överordnade målet för miljöarbetet. I Brundtlandrapporten finns följande definition:

"En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov".

Planetära gränser

Genom att miljö kvalitetsmålen beskriver det tillstånd i miljön vi strävar mot beskriver de också indirekt de miljöproblem som finns. Ett annat sätt att beskriva utmaningen världen står inför med att skapa en hållbar utveckling är begreppet "planetära gränser" som Stockholm Resilience Centre vid Stockholms universitet tagit fram.

Begreppet planetära gränser (planetary boundaries) introducerades 2009 av 28 internationellt kända forskare. Inom de planetära gränserna kan mänskligheten fortsätta att utvecklas och blomstra i framtiden. Om vi däremot passerar gränserna kan abrupta eller oåterkalleliga miljöförändringar uppstå med allvarliga konsekvenser för människan. Beskrivningen av de planetära gränserna uppdaterades i januari 2015.¹

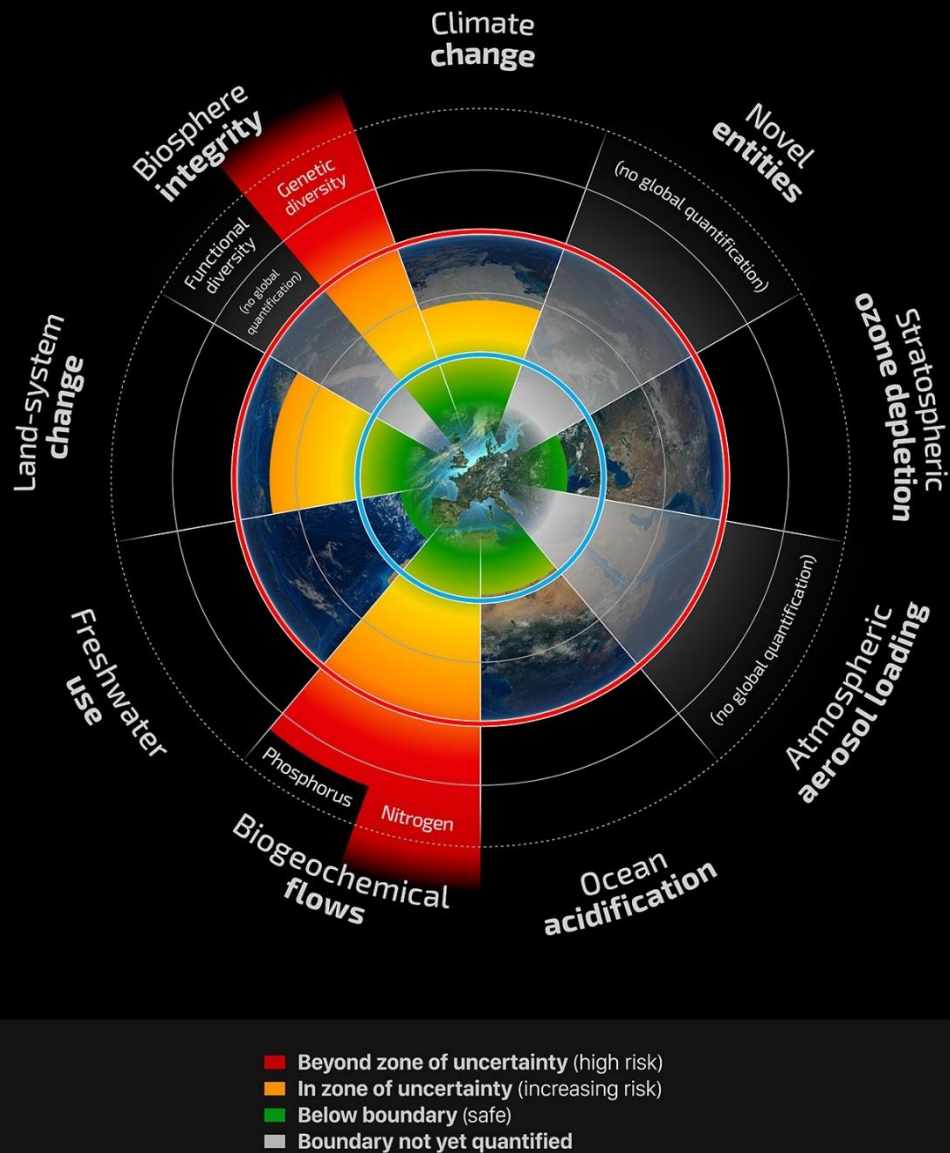
Fyra gränser bedöms ha överskridits: klimatförändringar, förlust av biologisk mångfald, förändrad markanvändning samt förändrade biogeokemiska flöden av kväve och fosfor. Forskarna kallar två av gränserna för "core boundaries": klimatförändringar och förlust av biologisk mångfald. Det innebär att om vi betydligt ändrar eller överskrider någon av dessa riskerar vi att driva jordsystemet in i ett nytt tillstånd.²

¹ Stockholm Resilience Centre, *Planetary Boundaries Research*, 2017-03-22, <http://www.stockholmresilience.org/research/planetary-boundaries.html>

² Stockholms universitet, *Fyra av nio planetära gränser överskrids*, 2017-03-22, <http://www.su.se/forskning/forskningsnyheter/fyra-av-nio-planet%C3%A4ra-gr%C3%A4nser-%C3%B6verskrids-1.218028>

Planetary Boundaries

A safe operating space for humanity

Source: Steffen et al. Planetary Boundaries: Guiding human development on a changing planet, *Science*, 16 January 2015.
Design: Globaia

Bild: F. Pharand-Deschênes /Globaia

De nio planetära gränserna är:

1. Klimatförändring
2. Nya kemiska substanser ("Novel entities": t.ex. organiska föroreningar, radioaktivt material, nanomaterial och mikroplaster).
3. Ozonskiktets uttunning i stratosfären

4. Aerosoler i atmosfären (mikroskopiska partiklar i atmosfären som påverkar klimatet och levande organismer)
5. Havsförurning
6. Biogeokemiska flöden (fosfor- och kvävecykler)
7. Färskvattenanvändning
8. Förändrad markanvändning (t.ex. avskogning)
9. Förlust av biologisk mångfald

Ekologiska fotavtryck

Ett annat sätt att beskriva människans påverkan på miljön är att använda begreppet ”ekologiska fotavtryck”. Världsnaturfonden (WWF) gör regelbundet beräkningar av hur fotavtrycket för mänskligheten och de olika nationerna utvecklas. I beräkningar av det ekologiska fotavtrycket utgår man inte från faktiska spår i naturen utan man använder statistik över konsumtion och produktion för att uppskatta hur mycket av planetens förnyelsebara förmåga som behövs för att ta fram allt som vi konsumerar och absorbera avfallet som bildas.

Allt vi människor gör har en inverkan på miljön på något sätt. Människan lever idag som om vi hade 1,6 planeter för att ta fram alla resurser och absorbera våra utsläpp. Om alla levde som vi i Sverige skulle det behövas 4,2 planeter. Du kan läsa mer om ekologiska fotavtryck, och beräkna din egen påverkan, på www.wwf.se.

Agenda 2030

Sedan 2015 finns 17 globala mål för hållbar utveckling. Den 25 september 2015 antog FN:s generalförsamling den historiska resolutionen *Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling*, med 17 globala mål som spänner över en bredd av samhällsutmaningar. Under en 15-årsperiod, med start 1 januari 2016 och fram till år 2030, har världens länder förbundit sig att tillsammans jobba för att uppnå de globala målen och en långsiktigt hållbar utveckling.

Foto: Regeringskansliet/FN

Som en del i Sveriges genomförande av Agenda 2030 tillsatte regeringen i mars 2016 en delegation med uppgift att stödja och stimulera arbetet. Agenda 2030-delegationen är en statlig kommitté med ett utredningsuppdrag från regeringen, men arbetar självständigt från regeringen och departementen. Mandatet löper fram till mars 2019. Du kan läsa mer om målen och delegationens arbete på www.agenda2030delegationen.se

De 17 globala målen har 169 delmål och 230 indikatorer. Varje land ska i sin tur ta fram nationella indikatorer. För Sveriges del är det Statistiska Centralbyrån (SCB) som kommer att få ett uppdrag av regeringen att ta fram nationella indikatorer. Alla världens länder väljer hur ofta de vill rapportera sitt genomförande av agendan till FN:s högnivåpolitiska forum för hållbar utveckling (HLPF), som hålls i New York varje år. Sverige kommer att rapportera på 2017 års högnivåpolitiska forum.

Det finns många kopplingar mellan miljökvalitetsmålen och de globala hållbarhetsmålen. Naturvårdsverket har illustrerat detta i en tabell.

Mål i Agenda 2030	Begränsad klimatpåverkan	Frisk luft	Bara naturlig försurning	Giftrik miljö	Skyddande ozonskikt	Säker strålmiljö	Ingen övergödning	Levande sjöar och vattendrag	Grundvattnen av god kvalitet	Hav i balans samt levande kust och skärgård	Myrlärande våtmarker	Levande skogar	Ett rikt odlingslandskap	Storlagen fjällmiljö	God bebyggd miljö	Ett rikt växt- och djurliv	Generationsmålet
2 Avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning, uppnå en bättre kosthållning och främja ett hållbart jordbruk.				X						(X)			X				X
3 Säkerställa att alla kan leva ett hälsosamt liv och verka för alla människors välbefinnande i alla åldrar.		X		X	X	X										(X)	X
6 Säkerställa tillgång till och hållbar vatten- och sanitetsförvaltning för alla.				X			X	X	X		(X)				X		X
7 Säkerställa att alla har tillgång till tillförlitlig, hållbar och modern energi till en överkomlig kostnad.	X																X
8 Verka för en inkluderande och långsiktigt hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla.				X		X											X
9 Bygga upp en motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering och främja innovation.															X		(X)
11 Städer och bosättningar ska vara inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara.		X													X		X
12 Främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster.				X					X						X		X
13 Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser.	X																
14 Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt i syfte att uppnå en hållbar utveckling.				X			X			X						X	X
15 Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald.	(X)	(X)	X	(X)			(X)	X	X	X	X	X	X	X		X	X

Tabellen finns på s. 58 i Naturvårdsverkets skrivelse 2016-08-25 ”Regeringsuppdrag - Uppdrag till statliga myndigheter att bidra med underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030, Redovisning av regeringsuppdrag Fi2016/01355/SFÖ”, <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhall/Miljoarbete-i-Sverige/Regeringsuppdrag/Redovisade-2016/Agenda-2030/>

X anger direkt koppling och (X) där nationella miljökvalitetsmålen indirekt har betydelse för agendans mål.

Längre bak i denna rapport finns en lista över de 17 globala hållbarhetsmålen.

Miljömålsarbetets organisation

Miljömålsarbetet kan beskrivas som ett stort nationellt samarbetsprojekt där myndigheter, kommuner, företag och organisationer är delaktiga. Regeringen har det övergripande ansvaret för miljömålen.

Åtta myndigheter är tilldelade ett eller flera miljökvalitetsmål. De har ansvar för uppföljning och utvärdering av målen. Andra myndigheter verkar inom sina respektive verksamhetsområden för att miljömålen ska nås. På www.miljomal.se finns information om vilka mål respektive myndighet ansvarar för.

På regional nivå har länsstyrelserna en övergripande och samordnande roll som regionala miljömyndigheter. Länsstyrelserna arbetar tillsammans med andra regionala myndigheter och organ och i dialog med kommuner, näringsliv och frivilliga organisationer.

Kommunerna har mycket viktiga roller i arbetet för att nå miljömålen. Genom att översätta nationella och regionala miljömål till lokala mål och åtgärder kan miljömålen bli verksamma redskap i den lokala politiken.

Miljömålsberedningen och Miljömålsrådet

Det finns också några grupperingar som bildats särskilt för arbetet med miljökvalitetsmålen.

Den 1 juli 2010 beslutade regeringen att tillsätta en parlamentarisk beredning vars uppgift är att lämna förslag till regeringen om hur Sveriges miljökvalitetsmål och generationsmål kan nås. Beredningen har tagit namnet **Miljömålsberedningen** och är sammansatt av ledamöter från sju av riksdagspartierna, samt sakkunniga och experter utsedda av regeringen. Anders Wijkman är ordförande. Syftet med Miljömålsberedningen är att nå en bred politisk samsyn med långsiktiga beslut på de svåraste områdena inom miljöpolitiken.

Miljömålsberedningens uppdrag är att utveckla strategier innehållande etappmål, styrmedel och åtgärder inom särskilt svåra områden som kräver långsiktiga politiska avvägningar och där flera olika samhällsintressen spelar in. Strategierna ska vara kostnadseffektiva ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och avvägningar kan behöva göras mellan miljömål men också mellan miljömål och andra viktiga samhällsmål. Strategierna ska även vara målövergripande, d.v.s. strategierna ska bidra till att skapa förutsättningar för att nå flera av miljökvalitetsmålen samt generationsmålet.

Beredningens övergripande mandat gäller fram till år 2020. Genom tilläggsdirektiv kommer beredningen under denna tid att ta fram strategier inom områden som regeringen prioriterar. Beredningens arbete ska utvärderas 2015.

Uppföljning och utvärdering av de strategier som Miljömålsberedningen tar fram genomförs av myndigheterna i miljömålssystemet. Naturvårdsverket ansvarar för samordningen av det arbetet.

På www.sou.gov.se/m-201004-miljomalsberedningen/ finns mer information om Miljömålsberedningen.

Miljömålsrådet inrättades av regeringen år 2014. Rådet består av chefer för 17 myndigheter som är strategiskt viktiga för förutsättningarna att nå generationsmålet och miljökvalitetsmålen. Ordförande är Maria Wetterstrand.

Myndigheterna har en central roll i genomförandet av åtgärder inom miljöarbetet och är i många fall vägledande för medborgare och näringsliv i arbetet för en långsiktigt hållbar utveckling. I Miljömålsrådet ska myndigheterna mötas för att diskutera och besluta om åtaganden.

Miljömålsrådet ska årligen presentera åtgärder som myndigheterna åtar sig att genomföra för att öka takten i arbetet med att nå miljömålen. Listan ska publiceras den 1 mars varje år från och med 2016. Miljömålsrådet ska också ge förslag till regeringen på områden och frågor som rådet tycker att regeringen behöver jobba vidare med.

På www.miljomal.se/miljomalsradet finns mer information om Miljömålsrådet.

Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö

Länsstyrelsen arbetar tillsammans med ett stort antal aktörer i länet med ett åtgärdsprogram för Södermanlands miljö. Syftet med programmet är att höja länets ambitioner i arbetet med att nå generationsmålet och miljö kvalitetsmålen. Arbetet sker i bred förankring vilket betyder att företrädare från kommuner, organisationer, landsting, näringslivet med mera är delaktiga i arbetet. Drygt 100 personer från ca 40 organisationer har varit delaktiga i arbetet sedan processen inleddes under 2013.

Hela länets program

Åtgärdsprogrammet ska inte vara ett internt dokument som bara rör Länsstyrelsens arbete. Tanken är istället att arbeta med ett länsomfattande program där alla goda krafter drar sitt strå till stacken. Tillsammans kan vi hitta inspiration, samarbetsvinster och öka engagemanget för ett hållbart Södermanland. Åtgärdsprogramsarbetet är ”grädden på moset”. Det är resultatet av vår samverkan och något vi gör utöver det miljöarbete som planeras enskilt av respektive aktör.

Att arbeta i bred samverkan mellan olika aktörer i länet är en process som tar tid. Vi har tillsammans i länet startat denna process och kommit en god bit på vägen. Åtgärdsprogrammet ska ses som början på något som kan bli av stor betydelse för länets möjlighet att nå de nationella miljömålen.

Åtgärdsprogrammet utvecklas ständigt

Arbetet med åtgärdsprogrammet startade under 2013. Under våren 2015 slutredigerades åtgärdsförslagen och nu finns ett färdigt program som gäller till 2020. Det är dock flexibelt med möjlighet att lägga till åtgärder och möjlighet för fler aktörer att ansluta sig till de åtgärder som nu finns i programmet. Programmet uppdateras en gång om året.

Åtgärdsprogrammet består av fyra temaområden:

- Vatten
- Miljögifter
- Biologisk mångfald
- Energi och klimat

Mer information om arbetet med åtgärdsprogrammet och länsstyrelsens miljömålsarbete finns på länsstyrelsens web www.lansstyrelsen.se/sodermanland under Miljö och klimat.

Södermanlands Miljö- och klimatråd

Under arbetet med att ta fram åtgärdsprogrammet för miljömålen utarbetades formerna för ett regionalt miljö- och klimatråd. Den 8 maj 2015 bildades rådet genom att deltagarna skrev under en avsiktsförklaring om samarbete och genomförande av åtgärdsprogram för Södermanlands miljö.

Miljö- och klimatrådets syfte är att vara en arena för en bred diskussion kring de viktigaste miljöutmaningarna i länet och de prioriteringar av åtgärder som bör göras. Miljö- och klimatrådet är den samordnande kraften i länet för att arbeta för att nå de nationella miljökvalitetsmålen. Rådet är rådgivande till arbetet med åtgärdsprogrammet i stort och styrgrupp i enskilda projekt som drivs inom ramen för åtgärdsprogrammet.

Miljö- och klimatrådet ska:

- Vara rådgivande i arbetet med åtgärdsprogrammet, och styrgrupp i projekt inom programmet
- Följa och utvärdera arbetet med åtgärdsprogrammet
- Marknadsföra och uppmärksamma åtgärdsarbetet
- Stödja genom resurser för åtgärder, t.ex. fondsamordning
- Vid behov tillsätta projekt- och arbetsgrupper

Medlemmar i Miljö- och klimatrådet är aktörer med stark vilja att delta i och stötta det regionala miljö- och klimatarbetet. Medverkande aktörer är: Biogas Öst, Energikontoret Mälardalen, Eskilstuna kommun, Flens kommun, Gnesta kommun, Katrineholms kommun, Landstinget Sörmland, LRF Region Sörmland, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Mälardalens Högskola, Nyköpings kommun, Oxelösunds kommun, Regionförbundet Sörmland, Skogsstyrelsen, Strängnäs kommun, Sörmlands Kollektivtrafikmyndighet, Trosa kommun, Vingåkers kommun, Östsvenska Handelskammaren.

Du kan läsa mer om Miljö- och klimatrådet på www.lansstyrelsen.se/sodermanland under Miljö och klimat.

Uppföljning av åtgärderna 2016

Åtgärderna i Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö följs upp en gång om året. Uppföljningen av åtgärderna är ett viktigt underlag för uppföljningen av miljömålsarbetet i länet som presenteras i denna rapport. En sammanfattning av uppföljningen av alla åtgärder finns på www.lansstyrelsen.se/sodermanland under Miljö och klimat.

Når vi miljömålen i länet?

Tillståndet i miljön och läget för miljöarbetet är för Södermanland ungefär som för Sverige i stort. När det gäller luftkvalitet och förurning är dock situationen något bättre än för landet som helhet.

Det görs många åtgärder för att få en bättre miljö och många aktörer arbetar med det regionala åtgärdsprogrammet kopplat till miljömålen. Det är ett länsomfattande program där olika aktörer gemensamt drar sitt strå till stacken. Programmet innehåller åtgärder som genomförs av länets kommuner, organisationer, näringsliv och myndigheter. Du kan läsa mer om arbetet i Södermanlands län på Länsstyrelsens hemsida under Miljö och klimat.

Uppföljningen av åtgärdsarbetet under året visar att arbete pågår i över åttio procent av åtgärderna i det regionala åtgärdsprogrammet. Många av åtgärderna ger också ringar på vattnet som inte syns i uppföljningen genom att de till exempel etablerar samverkan mellan aktörer. Åtgärderna i sig når också många människor. Ett exempel är åtgärden om Hälsosam förskola som flera kommuner arbetat med under året. De åtgärder som gjorts handlar bland annat om att inventera verksamheten för att se om kemikalier kan finnas i material och varor. Det handlar också om att vid inköp göra medvetna val av produkter. En kommun har genomfört föreläsningar för all personal. Genom att arbeta med förskolorna nås personalen och genom barnen också föräldrarna.

För att nå miljökvalitetsmålen och lämna över ett samhälle till nästa generation där de stora miljöproblemen är lösta krävs arbete på många nivåer. De sörmländska vattenmiljöerna är påverkade av övergödning. Mark och vatten påverkas av bl.a. jord- och skogsbruk, bebyggelse, klimatförändringar och skadliga kemiska ämnen. Det sker en förlust av biologisk mångfald i land- och vattenmiljöer. Den bebyggda miljön påverkar även människors hälsa.

Miljökvalitetsmålen i Södermanlands län kan inte nås enbart genom arbete på regional och lokal nivå. Även åtgärder på nationell och internationell nivå är nödvändiga. Det gäller t.ex. målen om Giftfri miljö och Begränsad klimatpåverkan samt till viss del målen om Ingen övergödning, Hav i balans och Ett rikt odlingslandskap. Inom naturvård och samhällsplanering finns däremot en stor möjlighet att arbeta regionalt och lokalt.

Tolv miljökvalitetsmål bedöms på regional nivå. Frisk luft och Bara naturlig förurning är nära att nås i Södermanlands län till 2020. Övriga mål bedöms inte kunna nås med beslutade styrmedel och åtgärder. Begränsad klimatpåverkan, Skyddande ozonskikt och Säker strålmiljö bedöms inte regionalt.

Når vi miljömålen i Sverige?

Vid den nationella uppföljningen av miljömålen som publicerades i mars 2017 konstaterades att miljömålet "Skyddande ozonskikt" kan nås och att "Säker strålmiljö" till stora delar kan nås med befintliga styrmedel. Övriga fjorton miljökvalitetsmål kommer inte att nås till år 2020 med de styrmedel och åtgärder som är beslutade fram till i dag. Mer information om den nationella bedömningen finns på www.miljomal.se.

Bedömning Södermanlands län 2016

Miljökvalitetsmål	Bedömning	Sammanfattning
Begränsad klimatpåverkan*	 	Utsläppen av växthusgaser i länet minskar och flera positiva trender finns idag, men vi har inte sett vändpunkten än. För att nå målet krävs bl.a. hållbar samhällsplanering, energieffektivisering av transporter och fastigheter och satsning på förnybar energi.
Frisk luft	 	Luftkvaliteten är generellt god, men ytterligare åtgärder krävs. En stor del av utsläppen kommer från trafiken. Problemområden är främst vältrafikerade gaturum i större tätorter. Åtgärder behövs för att minska trafikmängd, dubbdäcksanvändning och utsläpp från vedeldning.
Bara naturlig försurning	 	Mark och vatten i Södermanland är inte särskilt påverkat av försurning. Nedfallet av svavel har minskat kraftigt under de senaste 20 åren. För kvävenedfallet går det inte att se någon tydlig trend. För att nå målet måste kvävenedfallet minska och skogsbrukets försurningspåverkan får inte öka.
Giftfri miljö	 	Giftiga ämnen som tidigare spridits i miljön finns kvar i omlopp och kunskapen om nya ämnen är otillräcklig. Lagstiftning och krav från konsumenter behövs för att nå målet. Utrensning av produkter med farliga kemikalier i vardagen behöver fortsätta. Takten i sanering av förorenade områden behöver öka.
Skyddande ozonskikt*	 	Miljömålet bedöms inte på regional nivå. Nationellt bedöms målet möjligt att nå med beslutade styrmedel. För att nå målet är det viktigt att uttjänta kylmöbler och isolering med ozonnedbrytande ämnen tas omhand på ett säkert sätt.
Säker strålmiljö*	 	Miljömålet bedöms inte på regional nivå. Samtliga delar av målet, förutom de som berör hudcancer, bedöms möjliga att nå med beslutade styrmedel. För att de skadliga verkningarna av UV-strålning ska minska krävs ett omfattande folkhälsoarbete som leder till beteendeförändringar.
Ingen övergödning	 	Övergödningen är ett allvarligt miljöproblem i länet och starkt kopplad till jordbruks- och avloppsfrågor. Utsläppen har minskat de senaste decennierna men det räcker inte för att nå målet. Samarbete om åtgärder behövs. Stöd till åtgärder genom bland annat landsbygdsprogrammet är viktigt.
Levande sjöar och vattendrag	 	Endast en fjärdedel av länets sjöar och vattendrag har god ekologisk status. Orsakerna är framförallt övergödning och fysisk påverkan. Åtgärdsprogrammet från Vattenmyndigheterna visar på ett stort behov av åtgärder som måste utföras av många olika aktörer. Takten i åtgärdsarbetet måste öka.
Grundvatten av god kvalitet	 	Länets vattentäkter har oftast god dricksvattenkvalitet, dock förekommer enstaka täkter med föroreningar i råvattnet. En bättre kunskap om grundvattnets kvalitet behövs. Vattentäkter med omodernt lagskydd behöver uppgraderas till rådande lagstiftning och vattenförsörjningsplaner bör upprättas.
Hav i balans samt levande kust och skärgård	 	Kustvattnen är påverkade av övergödning. Andra problem är att få områden är skyddade för att bevara marina värden. Resurser för skötsel av kulturmiljöer i skärgården saknas. För att nå målet behövs bland annat ytterligare skydd och ett hållbart nyttjande av fiskbestånden.
Myllrande våtmarker	 	Påverkan på våtmarker sker i form av bland annat körskadorna och igenväxning med minskad biologisk mångfald som följd. För att behålla våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion krävs att vattnets väg genom hela landskapet fördröjs. Områdesskydd pågår men ytterligare insatser krävs.

Levande skogar	 	Skogen är en viktig resurs att nyttja vilket kan medföra att värdefulla skogsmiljöer påverkas negativt. Ett flertal åtgärder pågår för att förbättra miljöhänsynen. Mer bevarandeinsatser kommer att krävas. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.
Ett rikt odlingslandskap	 	Jordbruksmarken har ingen skyddsstatus i dagsläget och i samhället finns inga styrmedel för att bromsa minskningen av åkermarksareal. Ett aktivt, konkurrenskraftigt jordbruk är avgörande för att bibehålla kulturmiljöer och biologisk mångfald samt upprätthålla odlingslandskapets ekosystemtjänster.
God bebyggd miljö	 	Utvecklingen i miljön är positiv, men det är långt kvar till målet. Utmaningarna ser olika ut i kommunerna. Planeringen behöver inriktas på att skapa transportsnåla samhällen. Avfallsmängderna behöver minska. Dåliga inomhusmiljöer finns. Kunskapsunderlag om kulturmiljöer behöver uppdateras.
Ett rikt växt- och djurliv	 	Trots många åtgärder försvinner naturtyper. Förutsättningar för arter försämras genom att för lite hänsyn tas vid bebyggelse och inom delar av jord- och skogsbruket. Igenväxning och svagare hävd hotar många värden i odlingslandskapet. Dålig lönsamhet inom jordbruket kan leda till färre betesdjur.

* För målen Begränsad klimatpåverkan, Skyddande ozonskikt och Säker strålmiljö görs ingen regional bedömning av om målet kommer att nås. I tabellen visas den nationella bedömningen. För målen görs dock en regional analys på samma sätt som för övriga mål. Denna sammanfattas i tabellen.

Teckenförklaring

	Miljökvalitetsmålet är uppnått eller kommer kunna nås till år 2020 (år 2050 för Begränsad klimatpåverkan).
	Miljökvalitetsmålet är delvis uppnått eller kommer delvis att kunna nås till år 2020 (år 2050 för Begränsad klimatpåverkan).
	Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås till år 2020 (år 2050 för Begränsad klimatpåverkan) med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder.

Detta grundar vi bedömningen på

Beskrivningen av miljötillstånd, bedömning av måluppfyllelse och beskrivning av styrmedel görs för alla mål utifrån de preciseringar som finns till varje mål. Preciseringarna kan till exempel ange halter, arealer eller ett tillstånd i en naturtyp. Underlaget för beskrivningen av miljötillståndet är dels indikatorer på www.miljomal.se, dels övriga resultat och kunskapsunderlag, till exempel Länsstyrelsens miljöövervakning.

Begränsad klimatpåverkan

Miljömålet bedöms inte på regional nivå. Utsläppen av växthusgaser i länet minskar och flera positiva trender finns idag, men vi har inte sett vändpunkten än. För att nå målet krävs bl.a. hållbar samhällsplanering, energieffektivisering av transporter och fastigheter och satsning på förnybar energi.

Resultat

Temperaturen stiger globalt och i Södermanlands län. Utsläppen av växthusgaser i länet har minskat med 33 procent 1990 – 2014 [1]. En minskning av utsläppen har skett inom samtliga sektorer utom transportsektorn där utsläppen ligger på ungefär samma nivå som år 1990. I länet genomförs åtgärder för energieffektivisering och byte till fossilfria alternativ i byggnader och i transportsektorn men dessa slår inte igenom i statistiken.

Temperatur och Koncentration

Klimatet i världen förändras utöver den naturliga variationen. Den globala medeltemperaturen har sedan 1900-talet ökat med 0,9 grader [2]. I Södermanlands län var alla år utom två mellan 1990 och 2014 varmare än normalt (medelvärde 1961–2009) [3]. SMHI:s scenarier för temperaturen år 2100 visar en temperatur på 3,6 – 6,8 grader över medelvärdet 1961-1990 [4].

Koncentrationen av koldioxid i atmosfären har nu stigit över 400 ppm, en nivå som motsvarar en genomsnittlig temperaturökning med 2 grader [5].

Utsläpp av växthusgaser

De totala utsläppen av växthusgaser i länet uppgick till 2,65 miljoner ton år 2014. Energiförsörjning, industriprocesser och transporter står vardera för 30 procent av länets växthusgasutsläpp. De senaste åren (sedan 2011) har den största minskningen av utsläppen skett inom industrisektorn (25 procent) och jordbrukssektorn (18 procent). [6]

Energianvändning och energitillförsel

Energianvändningen i Södermanlands län var 2014 cirka 12,9 TWh [7]. Lokal förnybar elproduktion står för en mycket liten del av länets energitillförsel. År 2015 fanns nio vindkraftverk i länet med en total effekt på 7,0 MW [8]. Biogasproduktionen i länet fortsätter att minska och uppgick till 46,3 GWh år 2014 [9]. Installerad effekt solceller uppgick till 3,7 GWh i slutet av år 2015 [10].

Energieffektivisering

Enligt kommunernas inrapportering till Energimyndigheten inom ramen för energieffektiviseringsstödet har energianvändningen i bostäder och lokaler effektiviserats med 16 respektive 21 procent under perioden 2011-2014.

Statistik från SCB över specifik energianvändning (kWh/m²) för småhus, flerbostadshus och lokaler visar på en minskning med 18, 10 respektive 21 procent under perioden 2001-2012.

Samhällsplanering och transporter

I länet pågår arbete med att stimulera till ökad produktion och användning av biogas vilket skulle ge positiva effekter på den regionala samhällsutvecklingen. I länet finns god tillgång på bioenergiråvara med en biogaspotential på ca 500 GWh [11].

Arbete för att ta fram en infrastrukturplan för utbyggnad av laddstationer för elfordon i Östra Mellansverige har påbörjats. Ett stort intresse finns hos kommuner och övriga aktörer i länet för elinfrastrukturutbyggnad.

Analys

Bedömning av möjligheten att nå miljö kvalitetsmålet till 2050 görs inte på regional nivå. Nationellt görs bedömningen att målet inte kan nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Trenden i miljötillståndet globalt är negativ. [12] De största utmaningarna i Södermanlands län är utsläppen från industri- och transportsektorn. För att nå noll nettoutsläpp av växthusgaser till 2050 måste alternativ till fossila bränslen inom industrin tas fram och ett transportsystem utvecklas där mängden transporter har minskat, fler transporter sker med kollektiva transportmedel och fossila bränslen ersatts. I länet pågår arbete för bland annat energieffektivisering, lokal biodrivmedelsproduktion och omställning av transportsektorn, men vi har ännu inte sett vändpunkten i de största utmaningarna.

Förnybar energi

Södermanland är ett av de län där vindkraften är minst utbyggd. En utmaning för länet är därför att hitta de lägen där vindkraft kan finnas utan att påverka bland annat natur- och kulturmiljöer negativt. Kommunala planeringsunderlag är mycket viktiga i detta sammanhang.

För att realisera länets stora biogaspotential krävs fortsatt regional samverkan. Produktion och efterfråga på biogas måste gå hand i hand samtidigt som driftekonomin hos biogasproducenten måste säkerställas. Samtidigt innebär nya näringsgrenar en potential att stärka det lokala jordbruket.

Energieffektivisering

Det är svårt att bedöma var den största potentialen för energieffektiviseringar finns. Inom

miljonprogramsområdena finns en stor potential för effektiviseringar. En annan utmaning är att på allvar komma igång att bygga riktigt energisnålt, dvs. passivhusstandard.

Angående energieffektivisering i industrin är kostnadseffektiviteten för åtgärderna avgörande då en kort återbetalningstid eftersträvas vid investeringar. Information om kostnadseffektiva åtgärder krävs således för att realisera energieffektiviseringspotentialen i industrin. Flera nationella EU-projekt pågår med fokus på energieffektivisering i små och medelstora företag.

Samhällsplanering och transporter

Utmaningarna kopplat till samhällsplanering och transporter ser olika ut i länets kommuner. Kommuner som har en stor arbetspendling till Stockholmsområdet är också de kommuner som har längst körsträcka med bil [13]. Tillgång till regional kollektivtrafik är i dessa kommuner minst lika viktig som lokal. I andra kommuner i länet handlar utmaningen mer om att hitta lösningar för tillgänglighet och fossiloberoende transporter på landsbygden.

För omställning till en fossiloberoende fordonsflotta krävs flera alternativa bränslen. Planering och infrastrukturutbyggnad för de olika alternativen måste ske parallellt och samordnat. Regional samverkan krävs för att maximera den samhällsekonomiska nyttan.

Frisk luft

Luftkvaliteten är generellt god, men ytterligare åtgärder krävs. En stor del av utsläppen kommer från trafiken. Problemområden är främst vältrafikerade gaturum i större tätorter. Åtgärder behövs för att minska trafikmängd, dubbdäcksanvändning och utsläpp från vedeldning.

Resultat

Södermanland har överlag bra luftkvalitet. Bakgrundshalterna av de luftföroreningar som mäts i landsbygdsmiljö i länet har generellt låga årsmedelvärden, med undantag av marknära ozon. Problemområdena för luftkvaliteten i länet är främst vältrafikerade gaturum i de större tätorterna samt vid större vägar med mycket trafik.

Partiklar - PM10 och PM2,5

I miljömålet finns gränsvärden för partiklar med en diameter på 10 mikrometer (PM10) samt 2,5 mikrometer (PM2,5).

2011 genomfördes beräkningar av PM10-halterna vid de ogynnsammaste gatuavsnitten i länets nio kommuner. Beräkningarna visade att årsmedelvärdet överskreds vid ett eller flera gatuavsnitt i

kommunerna [1]. Som mest överskreds värdena på vägar i Nyköping, Eskilstuna och Katrineholm.

2015 beräknade Östra Sveriges Luftvårdsförbunds dygnsmedelvärden för PM10 inom bl.a.

Södermanlands län. Beräkningarna baseras på utsläpp och mätningar i regionen [2].

Dygnsmedelvärdet från aktuella beräkningar visar i stora drag samma bild som 2011 d.v.s. höga värden i vältrafikerade vägavsnitt i de större städerna samt därutöver på vältrafikerade större vägar som E4 och E20.

Vid Aspvreten i Nyköpings kommun, mäts PM10 och PM2,5 i landsbygdsmiljö som bakgrundsvärde regelbundet. Under 2015 underskreds miljömålets årsmedel- och dygnsmedelvärden för PM10 [3]. För PM2,5 underskreds årsmedelvärdet, men dygnsmedelvärdet överskreds under åtta dygn [4].

Bens(a)pyren och Bensen

Bens(a)pyren och bensen är flyktiga kolväten som bildas vid förbränning. De är cancerframkallande. Bens(a)pyren är ett ämne som uppkommer bland annat vid vedeldning. Bensen kommer också från bensin. Det finns inga aktuella mätningar av bens(a)pyren eller bensen i länet. I äldre mätningar i stadsmiljö i Katrineholms kommun (2002) överskreds miljömålets gränsvärde för bensen.

Kvävedioxid

Det finns inga nya mätningar eller beräkningar av årsmedelvärdet för av kvävedioxid i gatumiljö i länets tätorter. Beräknade kvävedioxidhalter för de ogynnsammaste gatuavsnitten i länet 2011 visar att årsmedelvärdet 20 mikrogram per kubikmeter luft, överskreds på sju gatuavsnitt [1]. 2015 beräknade Östra Sveriges Luftvårdsförbunds dygnsmedelvärden för NO2 inom Södermanlands län vilket visar att dygnsmedelvärdet låg inom intervallet 35-50 mikrogram per kubikmeter luft i några gaturum i våra större städer [2]. Bakgrundshalten som mäts i landsbygdsmiljö låg 2015 långt under årsmedelvärdet [5].

Marknära ozon

Marknära ozon mäts i landsbygdsmiljö vid Aspvreten. Utförda mätningar visar att preciseringens åttatimmarsmedelvärde och timmedelvärde överskreds [6].

Stadsplanering för bättre luftkvalitet

Många kommuner arbetar idag med ökad satsning på Shared spaces, det vill säga platser som delas av olika trafikanter, anläggande av gång- och cykelbanor samt hastighetsbegränsning och förbifarter vilket medför förbättrad luftkvalitet i tät bebyggelse.

Analys och bedömning

Miljömålet är nära att nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Utvecklingen i miljön är positiv. Luftkvaliteten är överlag bra, men problem finns med höga halter av partiklar och kvävedioxid vid vissa gatuavsnitt. Även bakgrundshalterna av marknära ozon och fina partiklar (PM 2,5) överskreds vid vissa tillfällen. Möjligheterna att nå målet är till viss del beroende av minskad intransport av långväga luftföroreningar.

Partiklar

I flera av länets kommuner finns problem med höga halter av partiklar i vältrafikerade gaturum. Åtgärder för att minska partikelhalterna behöver särskild uppmärksamhet eftersom det är den luftförorening som medför störst hälsoproblem i svenska tätorter i synnerhet för känsliga personer. Partikelhalterna kan minskas genom att minska trafikmängden generellt och särskilt i slutna gaturum. Även andra åtgärder kan genomföras, såsom dubbdäcksförbud på utsatta gator.

Nationella prognoser av svenska partikelutsläpp visar att gränsvärdet för PM2.5 kommer att understigas 2020. Prognoser för PM10 pekar däremot mot bestående halter i trafikmiljön de kommande tio åren. [7]

Kvävedioxid

Kvävedioxid bildas vid förbränning och kommer främst från lokala källor. Stora källor är fordonstrafik, arbetsmaskiner, sjöfart och energiförsörjning. I tätortluft förekommer kvävedioxid alltid tillsammans med andra föroreningar och används därför som en markör för luftföroreningar, särskilt från trafiken. Skärpta avgaskrav på motorfordon medför att halterna av kvävedioxid i tätortsluften minskar. Nationella prognoser pekar mot att gränsvärdet endast överskrids i några större städer 2020. [7]

Ozon

Huvuddelen av det marknära ozonet i Sverige har transporterats med vindar från andra länder. Marknära ozon bildas genom kemiska reaktioner mellan atmosfärens syre och andra luftföroreningar, under inverkan av solljus. Höga halter ozon kan ge skador på växtlighet och kan ge andningsproblem hos känsliga personer. Internationellt arbete behövs för att minska bakgrundshalterna av marknära ozon.

Utsläpp från vedeldning

Vedeldning är en källa till bl.a. bens(a)pyren. Mätningar av bens(a)pyren finns inte i länet, men då bens(a)pyren kan uppkomma vid vedeldning kan halterna vara höga lokalt och periodvis. Åtgärder behövs för att byta ut äldre vedpannor och för att elda på så sätt att utsläppen av bens(a)pyren och andra ämnen minimeras.

Utsläpp från trafiken

Utsläpp från trafiken orsakar många av problemen kopplade till målet. Kvävedioxid kommer från avgaserna, bensen bildas vid förbränning och finns också i bensin, och partiklar kommer dels från avgaserna, dels från slitage av vägbanor och bromsar.

Det är viktigt att på kommunal nivå arbeta med att påverka luftkvaliteten inom tätbebyggda områden bland annat genom åtgärder inom trafik, till exempel med införande av förbud mot dubbdäck, satsningar på alternativ till privatbilism, samt elfordon och säkra gång- och cykelbanor. Vid planering av nya bostadsområden och förtätning av bebyggelse behöver kommunerna se till att det inte uppstår slutna gaturum med sämre luftkvalitet som följd.

Bara naturlig försurning

Mark och vatten i Södermanland är inte särskilt påverkat av försurning. Nedfallet av svavel har minskat kraftigt under de senaste 20 åren. För kvävenedfallet går det inte att se någon tydlig trend. För att nå målet måste kvävenedfallet minska och skogsbrukets försurningspåverkan får inte öka.

Resultat

I Södermanland är mark och vatten inte särskilt påverkat av försurning. I takt med att nedfallet av svavel minskat och biomassauttaget ur skogen ökat har skogsbrukets bidrag till försurningen ökat. Det är svårt att se några tydliga trender för kvävenedfallet.

Påverkan genom atmosfäriskt nedfall

Nedfall av svavel och kväve till skog i Södermanlands län har mätts vid ett område centralt i länet. Mätningarna görs inom det så kallade Krondroppsnätet som omfattar ett sextiototal mätplatser över hela landet. Mätningar i länet visar att svavelnedfallet till länets skogar har halverats sedan 1997, vilket är ungefär i takt med minskningen av Europas svavelutsläpp. De senaste tio åren har svavelnedfallet legat på ungefär samma nivå, väl under den kritiska nivån. För kvävenedfallet är det svårare att se några tydliga trender. Kritiska belastningsgränsen för kvävenedfall till barrskog, fem kg/hektar och år, har överskridits de flesta år i länet [1].

Påverkan genom skogsbruk

När det gäller skogsbrukets påverkan har inga förändringar av betydelse skett sedan förra året. Sett över en längre tidperiod har skogsbrukets påverkan till försurningen ökat genom att biomassa-uttaget ur skogen ökat. Skogsbrukets bidrag till försurningen i länet har beräknats vara 50-70 procent. Storleken på siffran varierar beroende på om enbart stam eller även grenar och toppar (GROT) tas ut [2]. Arealen skogsmark som har anmälts för uttag av GROT har under tre år från 2013 till 2015 tredubblats i regionen Södermanland-Örebro [3]. Under åren 2009-2014 har kompensationsåtgärden askåterföring ökat bara med 15 % i Svealand [4].

Försurade sjöar och vattendrag

I länet kalkas cirka 15 sjöar årligen för att lindra försurningseffekterna. Inom kalkningsverksamheten bevakas idag cirka 30 sjöar där kemisk och biologisk effektuppföljning sker regelbundet. År 2016 undersöktes bottenfauna i sex kalkade sjöar. Alla sjöarna visade sig ha minst god status vad gäller försurningspåverkan. [5]. Enligt försurningsklassningar från 2013 bedöms cirka tre procent av länets vatten vara försurade [6].

Försurad mark

Försurningssituationen under de senaste decennierna har förbättrats tack vare det minskade nedfallet av svavel. Markens återhämtning är dock långsam.

För kulturföremål i mark är försurning ett problem som varierar beroende på typ av mark/jordar. Typ av berggrund är av stor betydelse samt hydrologin och naturligtvis mängden av försurande ämnen som faller ner eller läcker via jordbruket. Södermanland är inte särskilt utsatt när det gäller försurningseffekter på kulturföremål i mark.

Analys och bedömning

Miljömålet är nära att nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Utvecklingen i miljön är positiv. Målet har en mer positiv utveckling i länet än i landet i stort. Mark och vatten i Södermanland är inte särskilt påverkade av försurning, men kvävenedfallet måste minskas ytterligare. Vidare är det viktigt att skogsbrukets försurningspåverkan inte ökar.

Påverkan genom atmosfäriskt nedfall

Befintliga styrmedel räcker inte för att minska det atmosfäriska nedfallet tillräckligt till år 2020. Kvävenedfallet ligger över den kritiska gränsen och nedfallet varierar mycket mellan åren. Större delen av kvävenedfallet kommer från utsläpp i andra länder. Svavelnedfallet däremot har minskat markant. Det viktigaste kvarvarande problemet är sjöfartens utsläpp av svaveldioxid. EU-direktivet för minskad svavelmängd i fartygsbränsle 2015 är exempel på styrmedel som bidrar till minskad försurning och åtgärder behövs även för att minska kväveemissionerna. För detta krävs insatser på lokal, regional, nationell samt internationell nivå. Förutom energiförsörjningen är transportsektorn en stor källa för kväveemissionerna.

Påverkan genom skogsbruk

Det är osäkert om befintliga styrmedel och regelverk räcker för att minska skogsbrukets bidrag till försurning av mark och vatten. Södermanland är ett av de län i landet som tar ut mest GROT och kompensationsåtgärder såsom askåterföring sker i liten utsträckning. Olämpligt skogsbruk, som nyplantering av försurande trädslag, bör undvikas i arkeologiskt och kulturhistoriskt rika miljöer.

Försurade sjöar och vattendrag

Länsstyrelsen anser att nuvarande resurser och regelverk räcker för att sjöar och vattendrag i länet uppnår minst god status med avseende på försurning. Endast ett fåtal sjöar och vattendrag är försurade i Södermanland. Dock är inte alla sjöar och vattendrag klassade enligt Naturvårdsverkets bedömningsgrunder [7] vilket gör att siffrorna är något osäkra. Försurningsskadorna har minskat tack vare kalkning och minskat nedfall av försurande ämnen. Sjöarnas tillfrisknande när det gäller vattenkemi går relativt snabbt men det tar tyvärr längre tid för det biologiska livet att återhämta sig.

Det är därför viktigt att fortsätta kalka de försurade sjöarna och fortsätta med övervakningen även i de sjöar som inte kalkas längre.

Giftfri miljö

Giftiga ämnen som tidigare spridits i miljön finns kvar i omlopp och kunskapen om nya ämnen är otillräcklig. Lagstiftning och krav från konsumenter behövs för att nå målet. Utrensning av produkter med farliga kemikalier i vardagen behöver fortsätta. Takten i sanering av förorenade områden behöver öka.

Resultat

I länet är användningen av farliga ämnen och exponeringen för dessa likvärdig som nationellt. Den information som finns pekar på minskad användning av farliga ämnen men hur innehållet i importerade produkter ser ut är okänt. Förorenade områden finns i länet och i vissa sjöar och vattendrag kan farliga ämnen detekteras.

Användning av särskilt farliga ämnen

Inom länet finns fem aktiva tillstånd för överlåtelse av särskilt farliga kemiska produkter. De produkter som i huvudsak kan antas säljas till regionala företag har inte persistenta egenskaper. Två tillstånd avser andra typer av produkter, som bland annat kan vara cancerframkallande och

persistenta, och finns inom specifika yrkesmässiga användningsområden där substitution inte ännu kunnat ske. Användningen av produkterna kan antas vara nationell.

Andelen produkter i konsumentled som innehåller allergiframkallande ämnen har nationellt ökat nästan varje år sedan 1995 men ökningen har avtagit. [1]

Mängden tungmetaller som finns i slammet från reningsverken i länet minskade fram till början på 2000-talet. Därefter förefaller nivåerna ha stabiliserats [2].

Gifter i miljön

Alla vattenförekomster i länet har sänkt kemisk status på grund av kvicksilver (Hg) och polybromerade difenyletrar (PBDE). Om kvicksilver och PBDE undantas är det 7 av sjöarna, 15 kustvattenförekomster av 32 och 2 av 10 bedömda vattendrag som inte uppnår god kemisk status. För de flesta beror det på förekomst av tributyltenn (TBT), men för åarna även antracen, benzo(a)pyrene och fluoranten. TBT har använts i vissa båtbottnfärger, men även som stabilisator i plast och inom pappersindustrin. Enligt Kemikalieinspektionen har den nationella användningen av TBT i stort upphört [3].

Förorenade områden

Inom länet finns mer än 2400 identifierade objekt där miljöfarlig verksamhet förekommer eller har lagts ned. Hittills har 822 platser riskklassats, varav 28 platser bedömts tillhöra riskklass 1 (mycket stor risk) och 259 platser riskklass 2 (stor risk). I länet har så här långt efterbehandlingen avslutats i 99 områden. Statliga bidrag finansierar för närvarande åtgärdsförberedande utredning på ett objekt, en kompletterande huvudstudie på ett annat objekt och en översiktlig undersökning vid ett tredje objekt.

Kunskap, information och åtgärder för att minska exponering

I Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö finns åtgärder för att sprida kunskap till konsumenter och upphandlare i offentlig sektor. [4] Det görs t.ex. genom Landstingets mödra- och barnavårdscentraler samt via förskolornas arbete inom åtgärden Hälsosam förskola. Flera kommuner i länet arbetar med att ta fram kemikalieplaner för alla kommunala verksamheter.

Under året har flera kommuner i länet arbetat med åtgärder inom Hälsosam förskola och en kommun har slutfört ett projekt. De åtgärder som gjorts handlar t.ex. om att inventera, byta ut leksaker, vid inköp göra medvetna val av produkter. En kommun har också genomfört föreläsningar för all personal.

Analys och bedömning

Miljömålet kan inte nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Det är mycket svårt att nå miljömålet på grund av samhällets stora beroende av kemiska ämnen och den miljöpåverkan detta för med sig. Tidigare spridda ämnen fortsätter vara ett problem även efter reglerad användning. En skärpt lagstiftning på internationell nivå, liksom ett tryck från konsumenter, är avgörande för en positiv trend.

Användning av särskilt farliga ämnen

Fram till år 2009 sjönk användningen av CMR-ämnena i varor producerade i Sverige [5]. Detta inkluderar inte de importerade varorna där information saknas och sannolikt är trenden inte lika tydligt nedåtgående. Halterna av tidigare förbjudna ämnen som PCB, bromerade flamskyddsmedel, nedbrytningsprodukter av DDT sjunker i modersmjölk [6]. Det finns sannolikt fortfarande ett stort antal produkter med bromerade flamskyddsmedel kvar på marknaden sedan förbudet inom EU år 2004. Dessa ämnen, samt oavsiktligt skapade dioxiner från exempelvis förbränning, kommer att finnas kvar länge i avfallshantering och kretsloppet.

Kunskap om kemiska ämnens egenskaper och oavsiktligt bildade ämnen

Ämnen skapas och sprids på oväntade sätt till miljöer där de inte förväntas finnas. För att minska spridningen av oavsiktligt bildade ämnen med farliga egenskaper behövs en bättre kunskap om de kemiska ämnenas miljö- och hälsoegenskaper.

Den sammanlagda exponeringen av kemiska ämnen

Troligtvis medför exponering för till exempel flamskyddsmedel från elektronikanvändning och hormonstörande läkemedel från avloppsvatten en skada på människor. Sannolikt förekommer också skadliga effekter på människor och den biologiska mångfalden i okänd omfattning från den samlade exponeringen för kemiska ämnen.

Förorenade områden

I länet finns det nio områden som tidigare åtgärdats med hjälp av statliga bidrag. Antalet sanerade områden ökar sakta för varje år, men takten skulle behöva vara högre om de föreslagna etappmålen och preciseringen skall kunna nås. Saneringar är angelägna för att undvika läckage av miljögifter. Idag har kommunerna tillsynsansvaret för de flesta förorenade områdena, men det kan vara svårt för framförallt de mindre kommunerna att driva åtgärdsprojekt och ansvarsutredningar. För att förorenade områden inte ska utgöra något hot mot människors hälsa eller miljön krävs en ökning av resurserna för tillsyns- och bidragsarbete för både kommuner och Länsstyrelsen.

Lagstiftning och ökade krav från konsumenter behövs för att målet ska nås

Fokus på barns exponering för skadliga ämnen i sin vardagsmiljö möjliggör en förbättring för hela samhället när offentliga verksamheter granskar allt från leksaker till byggmaterial. Europeisk lagstiftning har sannolikt en mindre påverkan på möjligheterna att nå målet i nuläget, REACH kommer dock att få positiv effekt på sikt.

För att nå miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö behövs förutom medvetna producenter även medvetna konsumenter, som efterfrågar produkter med låg användning av ämnen som orsakar skador hos människor eller miljö på kort eller lång sikt.

Skyddande ozonskikt

Miljömålet bedöms inte på regional nivå. Nationellt bedöms målet möjligt att nå med beslutade styrmedel. För att nå målet är det viktigt att utjänta kylmöbler och isolering med ozonnedbrytande ämnen tas omhand på ett säkert sätt.

Resultat

Ozonskiktet varierar mycket i tjocklek men är i genomsnitt tunnare idag än vad det var före introduktionen av ozonnedbrytande ämnen. Uttunnningen har dock avstannat och mycket tyder på att återväxten påbörjats. Montrealprotokollet [1] fungerar i stort och utfasningen av ozonnedbrytande ämnen i världen går framåt. Läckage av ozonnedbrytande ämnen sker från gamla varor och produkter.

Vändpunkt och återväxt av ozonskiktet

Ozonskiktets tjocklek har sedan 1996 upphört att minska. Globalt är ozonskiktet

i dag cirka tre procent tunnare jämfört med det globala referensvärdet. En statistiskt säkerställd återhämtning bedöms kunna fastställas om fem år. [2]

Den mätstation som ligger närmast Södermanlands län finns i Norrköping. Där görs mätningar av totalozon på uppdrag av Naturvårdsverket. Mätningarna visar att ozonskiktet sedan 1988 varit tunnare än referensperioden 1951-1966. Trenden för årsmedelvärde över Norrköping är positiv. [2]

Utsläpp av ozonnedbrytande ämnen till atmosfären

De ämnen som bryter ner ozonskiktet är vissa klor- och bromföreningar (CFC och HCFC) som lätt kan nå atmosfären. Utsläppen av ozonnedbrytande ämnen har minskat kraftigt sedan slutet av 1980-talet [3].

Det internationella arbetet inom ramen för Montrealprotokollet om ozonnedbrytande ämnen har varit mycket framgångsrikt. Den största ämnesgruppen som regleras är CFC, som senare har ersatts av HCFC. Efter 2015 ska HCFC vara helt avvecklade i industriländerna. I övriga länder ska de vara avvecklade efter 2030.

Lustgas bryter både ned ozonskiktet och bidrar till klimatpåverkan. Utsläppen av lustgas ökar globalt. [2] De kommer framförallt från jordbrukssektorn. Utsläppen av lustgas från jordbruket i Södermanlands län har minskat med ca 13 procent 1990 – 2014 [4].

Omhändertagande av uttjänta kylmöbler och ozonnedbrytande ämnen i rivningsmaterial

I Sverige har CFC i nya produkter fasats ut sedan länge. Även HCFC är helt förbjudet sedan 2015. Ozonnedbrytande ämnen finns idag kvar i äldre isoleringsmaterial, värmepumpar och gamla kylmöbler. Utsläppen sker främst som läckage från varor och produkter. Utsläppen från isolerplasterna är diffusa och svåra att mäta och det är därför svårt att veta hur stora utsläppen av ozonnedbrytande ämnen är i Södermanlands län.

När det gäller omhändertagande av uttjänta produkter, såsom kylskåp och kompressorer, görs ibland stickprov på avfallstransporter. De kontroller som gjorts det senaste året har inte visat på något problem med illegala transporter.

När det gäller CFC-haltig isolering från byggavfall har Länsstyrelsen inte kunnat följa upp hur denna tas omhand vid återvinningscentralerna. En analys av hur hanteringen sker i hela kedjan från rivning till omhändertagande av avfallet skulle behöva göras.

Analys

Bedömning av möjligheten att nå miljö kvalitetsmålet görs inte på regional nivå. Nationellt görs bedömningen att målet nås med idag beslutade styrmedel och med åtgärder genomförda före 2020. Utvecklingen i miljön är positiv. Möjligheten att nå målet är till avgörande del beroende av internationellt samarbete och insatser i andra länder. I Sverige är det viktigt att uppmärksamma omhändertagande av ozonnedbrytande ämnen i rivningsmaterial. En analys bör göras av hur läget är i länet och vilket behov av åtgärder som finns.

Internationellt samarbete

Det internationella arbetet har varit mycket framgångsrikt och världens alla länder har enats kring Montrealprotokollet. De prognoser som gjorts säger att ozonskiktet kommer att vara helt återställt kring 2050. Det förutsätter dock ett fullständigt genomförande av Montrealprotokollet. Under de kommande åren måste alla länder lyckas genomföra den slutliga utfasningen av de ozonnedbrytande ämnen som finns kvar [2].

Minskade utsläpp av lustgas

Eftersom utsläppen av övriga ämnen reglerats och minskat kraftigt står lustgas idag internationellt för en stor del av utsläppen som påverkar ozonskiktet. Det är främst åtgärder i syfte att förbättra kvävehanteringen inom jordbruket som kan påverka utsläppen. Åtgärder i syfte att minska utsläpp av kväveföreningar ökar även förutsättningarna att nå många andra miljö kvalitetsmål såsom Begränsad klimatpåverkan, Ingen övergödning, Bara naturlig försurning och Frisk luft.

Omhändertagande av uttjänta kylmöbler och rivningsavfall

De ozonnedbrytande ämnen som idag finns ute i samhället måste tas om hand på ett bra sätt, det är mycket viktigt såväl regionalt som globalt. En fråga ställdes till länets kommuner 2014 om hur

omhändertagandet av uttjänta kylmöbler och rivningsavfall fungerar. Några kommuner beskrev då att det finns problem med läckage från uttjänta produkter. Det beror dels på stölder av kompressorer, dels på hanteringen när kylmöblerna hämtas från återvinningscentralerna. Flera kommuner uppgav också att det saknas en samlad bild av om detta är ett problem eller inte, och i så fall hur stort det är. Endast en kommun svarade att de gjort insatser för att förbättra hanteringen. En större analys över hur det ser ut i kommunerna skulle behövas för att avgöra om det är ett problem eller inte, och i så fall vilka åtgärder som behövs.

När det gäller rivningsavfall svarade en kommun att man alltid kräver en rivningsplan där det beskrivs hur rivningsmaterial tas omhand och att man lyfter frågan vid samråd. Rutiner för att ta in rivningsplaner med en beskrivning av hur rivningsmaterial ska tas omhand behöver ingå i analysen. En analys av hur hanteringen sker i hela kedjan från rivning till omhändertagande av avfallet skulle behöva göras. Enligt en rapport framtagen på uppdrag av Naturvårdsverket kan det vara så mycket som 90 procent av CFC i byggisolering som inte omhändertas. Orsakerna som anges är bristande kunskap hos samtliga inblandade aktörer, resursbrist hos tillsynsmyndigheter och höga kostnader för fastighetsägaren. Flera åtgärder behövs men ökad kunskap lyfts fram som en grundförutsättning [5].

Säker strålmiljö

Miljömålet bedöms inte på regional nivå. Samtliga delar av målet, förutom de som berör hudcancer, bedöms möjliga att nå med beslutade styrmedel. För att de skadliga verkningarna av UV-strålning ska minska krävs ett omfattande folkhälsoarbete som leder till beteendeförändringar.

Resultat

Tre av fyra preciseringar kan vara uppfyllda år 2020. Utvecklingen går dock åt fel håll inom ett område: antalet fall av hudcancer orsakade av ultraviolett strålning fortsätter att öka.

Exponering för skadlig strålning

Regeringen har fastställt fyra preciseringar av miljö kvalitetsmålet. Den första precisering lyder ”Individens exponering för skadlig strålning i arbetslivet och i övriga miljön begränsas så långt det är rimligt möjligt”. Även om förbättringar alltid är möjliga bedömer Länsstyrelsen läget inom den kärntekniska verksamheten som acceptabelt. De reaktorer som varit i drift på anläggningen i Studsvik är nu stängda och avvecklade. Beredskapen för att hantera en kärnteknisk olycka i länet bedöms som god. Strålsäkerhetsmyndigheten bedömer i den fördjupade utvärderingen för 2015 att det finns ett nationellt behov av att arbeta med strålskydd inom sjukvård och industri [1].

Radioaktiva ämnen

Den andra preciseringen lyder ”Utsläppen av radioaktiva ämnen i miljön begränsas så att människors hälsa och den biologiska mångfalden skyddas”. Här bedömer Länsstyrelsen läget som acceptabelt. Länsstyrelsens sammanställning över de mätningar som görs av respektive kommun två gånger per år, visar att halterna av radioaktiva ämnen med ursprung i pågående verksamheter är låga. Strålsäkerhetsmyndigheten anger i den fördjupade utvärderingen 2015 att stråldoserna till allmänheten, samt till växter och djur, från enskilda kärntekniska verksamheter bedöms vara försumbara [1].

Ultraviolett strålning

Den tredje preciseringen lyder ”Antalet årliga fall av hudcancer orsakade av ultraviolett strålning är lägre än år 2000”. Här bedömer Länsstyrelsen att preciseringen inte kommer att nås. Antalet fall av hudcancer fortsätter att öka och inget tyder på att trenden skulle brytas [2].

Elektromagnetiska fält

Den fjärde preciseringen lyder ”Exponeringen för elektromagnetiska fält i arbetslivet och i övriga miljön är så låg att människors hälsa och den biologiska mångfalden inte påverkas negativt”. Här bedömer Länsstyrelsen läget som acceptabelt. Strålsäkerhetsmyndighetens anger i den fördjupade utvärderingen 2015 att allmänhetens totala exponering för elektromagnetiska fält, EMF, inte bedöms ha ökat under de senaste åren och de uppmätta värdena ligger långt under gällande referensvärden för allmänheten [1].

Analys

Miljömålet bedöms inte på regional nivå. Nationellt bedöms målet vara nära att nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Miljömålets preciseringar har olika förutsättningar att uppfyllas.

Tre preciseringar möjliga att nå

För preciseringarna om exponering av skadlig strålning respektive radioaktiva ämnen är det möjligt att inom en generation nå preciseringarna med redan vidtagna och beslutade åtgärder. Den kärntekniska verksamhet som pågår kommer inte i närheten av att hindra miljömålet från att uppfyllas. Preciseringen gällande elektromagnetiska fält nås i dag med beslutade styrmedel och åtgärder genomförda före år 2020.

Styrmedel

Det är inte möjligt att nå preciseringen gällande UV-strålning till 2020 med idag beslutade eller planerade styrmedel. Utöver den precisering som handlar om hudcancer ser Länsstyrelsen inte behov av ytterligare styrmedel. Resterande del av målet nås med befintliga styrmedel och åtgärder.

Omfattande folkhälsoarbete behövs

För att de skadliga verkningarna av UV-strålning ska minskas krävs att allmänhetens kunskaper om sambandet mellan UV-strålning och hudcancer leder till reella beteendeförändringar, något som kräver ett mycket omfattande folkhälsoarbete. Eftersom det finns ett samband mellan att bränna sig många gånger som barn och att senare i livet utveckla malignt melanom är det viktigt att framförallt barn och ungdomar lär sig att i vistas solen på ett sunt sätt. Åtgärder som exempelvis ökade informationsinsatser till allmänheten och särskilt utsatta riskgrupper kan ge ett bättre resultat, men den långa latenstiden för hudcancer gör att effekterna av gjorda insatser visar sig först på lång sikt.

Prioriteringar i länet

Vid samråd och granskning av översikts- och detaljplaner kommer Länsstyrelsen fortsätta kontrollera att ledningsnät beaktas utifrån elektromagnetisk strålningsrisk. Länsstyrelsen kommer aktivt följa kunskapsläget inom området. Beredskapen kring kärnteknisk olycka och saneringsplan kommer att upprätthållas.

Ingen övergödning

Övergödningen är ett allvarligt miljöproblem i länet och starkt kopplad till jordbruks- och avloppsfrågor. Utsläppen har minskat de senaste decennierna men det räcker inte för att nå målet. Samarbete om åtgärder behövs. Stöd till åtgärder genom bland annat landsbygdsprogrammet är viktigt.

Resultat

Övergödning är den främsta vattenrelaterade utmaningen i länet och problemen är betydande. De åtgärder som utförs är för få. Eftersom naturens återhämtning är långsam så dröjer effekterna. [1]

Påverkan på havet

Tillförseln av näringsämnen till havet ligger fortsatt på en hög nivå men trenden för årsmedelhalterna av fosforutsläppen är nu sjunkande för Nyköpingsån, Svärtaån och Kilaån. Framförallt Kilaån uppvisar ett trendbrott. För kväve visar samtliga ovan nämnda åar på svagt nedåtgående trender. [2]

Orsaken till sjunkande fosforhalter kan bero på minskad djurhållning och därmed minskad gödselhantering. Tillgången på näring medför återkommande algbloomingar och i förlängningen drabbas havsbotten av syrebrist [3].

Påverkan på landmiljön

Utsläpp av ammoniak och kväveoxider, samt nedfall av kväve, bidrar till övergödning av skog och mark vilket leder till att näringsfattiga miljöer trängs undan. Nivåerna för utsläpp av kväveoxid och ammoniak är i stort sett oförändrade. [4,5].

Kvävenedfallet över skog och mark ligger på den gräns där det finns risk för negativa effekter på vegetationen. Kväveläckage i växande skog och skogsgödsling sker i liten omfattning [6, 7].

Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten

Den senaste statusklassningen visar att cirka 70 procent av länets sjöar och vattendrag är övergödda [8]. Svealandskustens vattenvårdsförbund utför karteringar av den ekologiska statusen för länets kustvatten enligt skalan hög, god, måttlig, tillfredställande och dålig. Detta sker utifrån vattenförvaltningens bedömningsgrunder för bland annat klorofyll, siktdjup, totalkväve och totalfosfor. Resultaten för 2015 visar att ca 50 procent av länets kustvatten har dålig ekologisk status gällande mängden totalfosfor. För totalkväve visas resultatet måttligt status för ca 70 procent. [9]

Förhöjda kvävehalter för länets grundvatten är oklara. Kväve i grundvatten kan påverkas av enskilda avlopp, lantbruk och deponier.

Åtgärdsarbete

Länsstyrelsen har tillsammans med olika aktörer i länet utarbetat ”Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö” som bl.a. innebär åtgärder för att förbättra bristfälliga avlopp, identifiera låglänta odlingsmarker och återskapa våtmarker. [1].

Arbetet med länets små avlopp pågår och under den senaste 5-årsperioden har omkring 30 procent av dessa inventerats. Av de inventerade avloppen har cirka 60 procent behövt åtgärdas och åtgärdsarbetet pågår kontinuerligt.

2015 anlades ca 150 ha nya våtmarker och för 2016 finns ansökningar gällande ytterligare ca 100 ha. Inom Greppa Näringen finns det möjlighet till gratis rådgivning på gårdsnivå.

Arbetet med vattendragsgrupper pågår och syftar till att utföra konkreta vattenförbättrande åtgärder inom lantbruket. Deltagarna är lantbrukare inom specifika avrinningsområden och i dagsläget finns aktiva grupper i den östra länsdelen.

Under 2015-2016 har beslut om strukturkalkning fattats för ca 1300 ha åkermark inom ramen för Lokala vattenvårdsprojekt, LOVA.

Analys och bedömning

I Södermanland kan inte miljömålet nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Riktningen för miljöns utveckling är otydlig. För att stärka arbetet är det regionala samarbetet av största vikt.

Åtgärderna måste öka

Övergödningen är starkt kopplad till jordbruks- och avloppsfrågor. För att nå miljökvalitetsmålet krävs till exempel en effektivare tillsyn av enskilda avlopp då detta är en stor utsläppskälla av övergödande ämnen. Arbetet med att se över och underhålla avloppsnätet är angeläget.

Inom jordbruket finns ett stort behov av att strukturkalka mark och kalkning med hjälp av LOVA-medel har bedömts vara en kostnadseffektiv åtgärd för att minska näringsläckage. LOVA-stödet kommer att breddas till att omfatta fler åtgärder för att uppfylla EU:s ramdirektiv för att nå god ekologisk status i länets vattendrag. Som exempel kan nämnas förbättrad dagvattenhantering vid reningsverk för att minska risken för så kallad bräddning vid höga nederbörds mängder.

Ett förändrat klimat kan komma att ändra nederbördsmonster vilket kan leda till större läckage av

näringsämnen. Förbättrad dränering, dikesrensningar och våtmarker som kan fungera som buffertar vid höga flöden är åtgärder som bör prioriteras. Det behövs samordning mellan berörda myndigheter i klimatfrågan och information utåt om behovet av åtgärder. För att minska utsläpp av kväveoxider krävs fortsatta åtgärder inom transportsektorn, den internationella sjöfarten och energiförsörjningssektorn. För att minska ammoniakutsläpp är en förbättrad gödselhantering den viktigaste åtgärden för att nå utsläppsmålen 2020. Detta kräver satsningar på information och tillsyn.

Landsbygdsprogrammets möjligheter

Landsbygdsprogrammet innebär möjligheter för lantbrukare att söka stöd för bland annat strukturkalkning, fosfordammar, tvåstegsdiken, reglerbar dränering och anläggning av våtmarker.

Möjligheten att förnya åtaganden gällande miljöersättning för skyddszoner fanns inte under 2014 och 2015 vilket innebär att arealen skyddszoner under 2015 endast uppgick till ca 300 ha och endast avsåg marker som redan ingick i ett pågående åtagande. Som jämförelse kan 2013 års arealer nämnas – strax över 1200 ha. Möjligheten att söka ett nytt åtagande öppnade 2016 och den ansökta arealen uppgår till ca 1400 ha. Siffrorna är glädjande och visar att de sörmländska lantbrukarna är intresserade av att utföra åtgärderna och söker åtaganden när medel finns. [10]

På nationell nivå har Jordbruksverket, på uppdrag av regeringen, nu föreslagit förändringar gällande miljöåtgärder i det nuvarande landsbygdsprogrammet. Förslagen syftar till att stärka flera av miljömålen, däribland ”Ingen övergödning”. Förslagen behandlar endast de befintliga stöden och tar bland annat upp ökade resurser till anläggning och skötsel av våtmarker samt ökade medel för rådgivning inom Greppa Näringen. [11]

Levande sjöar och vattendrag

Endast en fjärdedel av länets sjöar och vattendrag har god ekologisk status. Orsakerna är framförallt övergödning och fysisk påverkan. Åtgärdsprogrammet från Vattenmyndigheterna visar på ett stort behov av åtgärder som måste utföras av många olika aktörer. Takten i åtgärdsarbetet måste öka.

Resultat

Endast en fjärdedel av länets sjöar och vattendrag har god ekologisk status. Åtgärdsarbetet och återhämtningen i miljön tar tid.

God ekologisk och kemisk status

En fjärdedel av länets sjöar och vattendrag har god ekologisk status. Det är framförallt övergödning och fysisk påverkan såsom vandringshinder samt rensning och rätning av vattendrag som påverkar den ekologiska statusen negativt. God kemisk status uppnås i alla sjöar och vattendrag utom i Eskilstunaån, Näsaren, Långhalsen och Mälaren (exklusive överallt överskridande ämnen) [1].

Återställda livsmiljöer och bevarade kulturmiljöer

Livsmiljöerna i vattendragen är påverkade av mänskliga aktiviteter som pågått under lång tid.

Dammar i vattendrag gör att strömsträckor försvunnit och utgör vandringshinder för fisk och smådjur. Rensningar och uträtning av vattendrag har förstört många biotoper, men är också som dammar och kvarnar i vissa fall värdefulla att bevara för deras kulturmiljövärde.

Länsstyrelsen arbetar med att ta fram kunskapsunderlag som med ett kulturhistoriskt perspektiv beskriver platsers värden i både själva vattendragen och dess närområde. En vattenanknuten kulturmiljö är sammansatt av en mängd olika komponenter vars tillstånd kan skifta från fullt fungerande stående byggnad/konstruktion till ruin som ligger dold under mark och vatten. Tillståndet skiftar kraftigt mellan och inom miljöerna. Södermanlands landskapsstruktur med många stora gårdar och gods har bidragit till att det finns väl underhållna miljöer.

Provfiske i Trosaån har tydligt visat att de biotopförbättrande åtgärder som gjorts tidigare år genom iläggning av sten och grus har gynnat rekryteringen av havsöring i ån [2]. Samverkan sker mellan Länsstyrelsen och andra aktörer för att återställa livsmiljöer i vattendrag.

Hotade arter

Tjockskalig målarmussla har inom projektet Life-crassus flyttats till Vretaån från Kilaån för att se om de kan återetablera ett bestånd även där. Spetsnate, som är en hotad kärlväxt, återfanns vid en inventering i Nälen. Under året har spetsnate satts ut i en damm i närheten av Nälen.

Främmande arter

Sjögull är en främmande växt som bildar en tät matta av blad på vattenytan och skuggar därför ut andra arter och påverkar den biologiska mångfalden och ekosystemet negativt. Den innebär ett hinder för friluftslivet då det är svårt att ta sig fram med båt och att simma genom bestånden. Eskilstuna kommun har under två år bekämpat sjögull för att stoppa dess invasiva utbredning i Mälaren. Uppskattningsvis har mer än hälften av ytan med sjögull åtgärdats.

Fåglar i Mälaren

I den regionala miljöövervakningens inventeringar av fåglar i Mälaren konstateras beståndsminskningar av skrattnås, fiskmås, gråtrut och havstrut [8]. Igenväxning av fågelskären är ett hot mot dessa arter. Ihållande röjning av gräs, buskar och träd kan behövas för att vända de negativa trenderna. Storskarvens ökning har planat ut i Mälaren och den lilla populationen av vitkindade gäss ökar.

Analys och bedömning

Miljömålet kan inte nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Tillräckliga styrmedel saknas för att vända utvecklingen och åtgärdsarbetet går för långsamt. För att nå miljömålet krävs att även målen om Ingen övergödning, Ett rikt växt- och djurliv och Giftfri miljö nås.

Arbetet med biologisk mångfald och restaurering av vattendrag pågår men det krävs en ökad takt för att uppfylla målet till år 2020. Åtgärderna bedöms inte vara rimliga att genomföra före år 2020. Skapande av fria vandringsvägar är betydelsefulla för den biologiska mångfalden, som exempelvis för den akut hotade ålen men även många andra fiskarter.

Omfattande åtgärder av flera aktörer behövs

Åtgärderna som krävs för att åtgärda de främsta problemen, som är övergödning och fysiska förändringar, är omfattande. Här behöver åtgärder utföras av flera aktörer såsom länsstyrelsen, kommuner, påverkande verksamheter, vattenvårdsförbund och markägare. Åtgärdsprogrammet från Vattenmyndigheterna visar på ett stort behov av åtgärder. Arbetet är igångsatt. Kommunernas arbete med små avlopp och jordbruk fortsätter med många åtgärder som resultat. Länsstyrelsen har under året arbetat tillsammans med kommuner för framtida projekt för att åtgärda vandringshinder i de stora vattendragen. Som en del av Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö genomfördes vattenveckan för första gången 2016 med syfte att öka kunskapen om vatten med hjälp av

vattendragsvandringar, studiebesök, tävlingar, seminarier, och forskarföreläsningar.

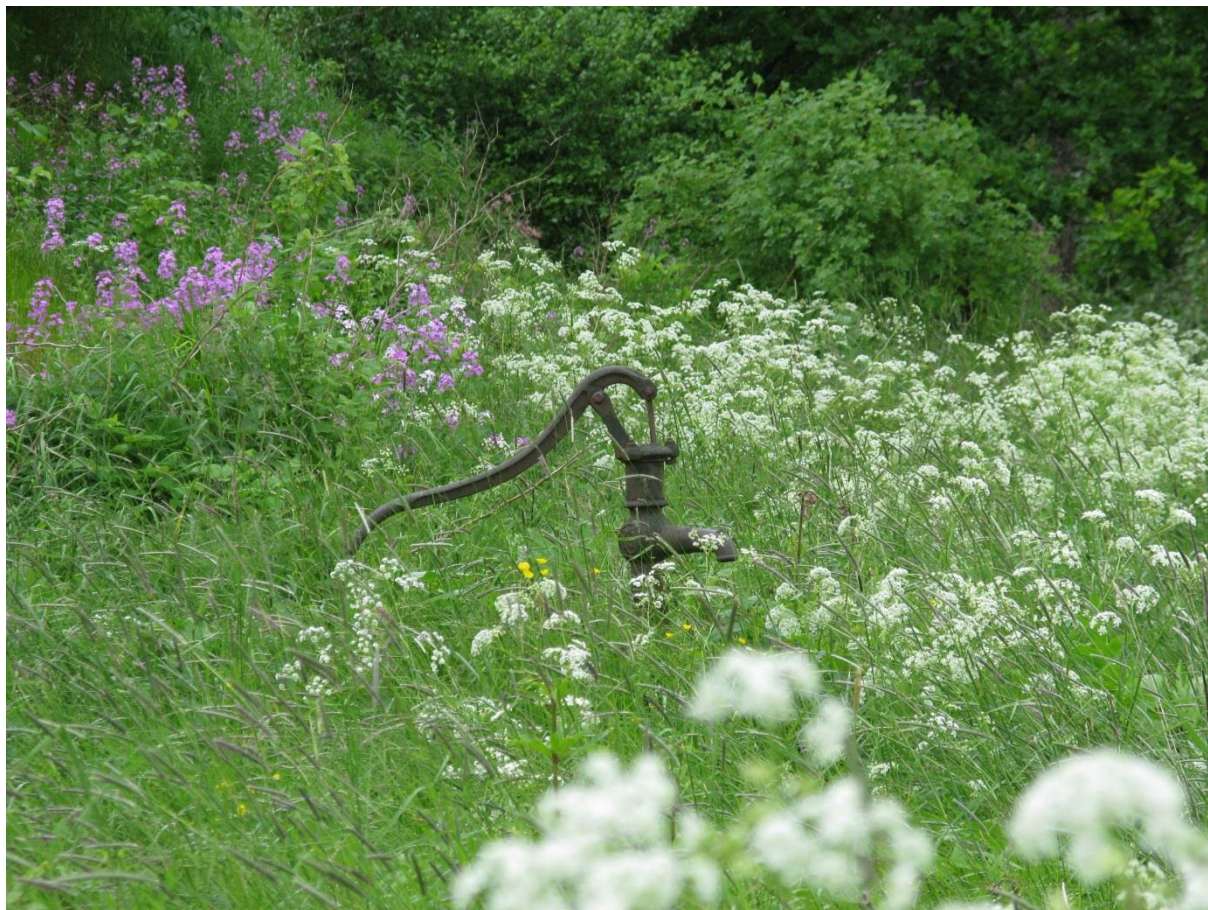
Länsstyrelsen arbetar i sin tillsyn av vattenverksamheter med att driva på arbetet för att dammar utan tillstånd ska tillståndsprövas eller rivas ut. I förlängningen kommer det betyda att vandringshinder för fisk och andra vattenlevande djur åtgärdas. Processerna är tidskrävande och det kommer ta många år innan fria vandringsvägar för fisk finns, bland annat på grund av brist på tillsynsresurser för länsstyrelsen. För att nå målet att bevara värdefulla kulturhistoriska lämningar måste restaureringar ske i samverkan med företrädare för kulturmiljö.

Natur- och kulturmiljövärden

Länsstyrelsen har inte heller i år prioriterat arbetet med skydd av sjöar och vattendrag då regleringsbrevet prioriterar arbetet med skog. När nya naturreservat bildas för andra syften än att skydda vattenmiljöer är kännedomen om värdena i inkluderade sjöar och vattendrag oftast liten. Det finns idag endast två reservat i länet, Vretaån och Ramundsbäck, med syfte att bevara sötvattensmiljöer.

Nu finns ett kunskapsunderlag som med ett kulturhistoriskt perspektiv beskriver platsernas förutsättningar och konsekvenser inför planering av fysiska åtgärder i både själva vattendraget som dess närområde. Förhoppningsvis bidrar inventeringarna till att platsernas karaktär kan bevaras och utvecklas samtidigt som förändringar kan bli aktuella på vissa ställen.

Grundvatten av god kvalitet

Länets vattentäkter har oftast god dricksvattenkvalitet, dock förekommer enstaka täkter med föroreningar i råvattnet. En bättre kunskap om grundvattnets kvalitet behövs. Vattentäkter med omodernt lagskydd behöver uppgraderas till rådande lagstiftning och vattenförsörjningsplaner bör upprättas.

Resultat

De stora vattentäkterna i länet har god dricksvattenkvalitet, samtidigt finns förhöjda halter av föroreningar inom ett antal grundvattenförekomster. Sveriges Geologiska Undersökningar (SGU) och länsstyrelserna utför en förtätning av provtagningsnätet för en bättre grundvattenövervakning.

Grundvattnets kvalitet

Dricksvattentäkter som försörjer fler än 50 personer eller med uttagskapacitet på mer än 10 m³, eller som är avsedd för sådant framtida uttag ska avgränsas som en grundvattenförekomst och ingå i vattenförvaltningen (VF) för att kunna omfattas av åtgärder [1]. I länet finns drygt 140 förekomster i VF. Av dessa har tre förekomster otillfredsställande kemisk status och för 35 förekomster bedöms risken hög att god kemisk status inte uppnås 2021 [2].

Vid en förekomst med otillfredsställande status överskreds riktvärdet för det klorerade lösningsmedlet Trikloret, och Diklormetan spårades [3]. Dricksvattnet i själva tåkten är dock av god kvalitet [3] [4]. I flera förekomster finns bekämpningsmedel. Vanligast är nedbrytningsprodukten 2,6-diklorbensamid [3] [4]. Förhöjda halter av salt och sulfat finns i flera av förekomsterna [3].

På många platser i länet ligger grundvattenreservoarer och vattentäkter under vägar där det finns föroreningsrisk från transporter av farligt gods och från vägsalt [5]. Ungefär 20 % av länets kommunala vattentäkter saknar fastställt vattenskydd [4]. Av de befintliga vattenskydden behöver flertalet ses över. Exempel på arbete som pågår är ett nytt vattenskyddsområde för södra Mälaren och ett nytt vattenskyddsområde för Högaasen, Katrineholms kommun.

Många grundvattentillgångar i länet saknar tillräcklig information om kemisk status. Därför har SGU tagit fram ett förslag till en ny grundvattenövervakning [6]. Vattenmyndigheterna och SGU arbetar också med att avgränsa nya grundvattenförekomster till de dricksvattentäkter där det saknas [7].

Det finns ett inriktningsbeslut om nya gränsvärden för PFAS [8]. Gränsvärdena utgör referens för en ny kartläggning av PFAS i grundvatten som genomförs oktober 2016-januari 2017 [9].

Grundvattnets kvantitet

Tillgången på grundvatten i länet bedöms generellt sett vara god. Samtidigt är kunskapsluckorna stora då systemet för nivåmätningar är glest. Sänkta grundvattennivåer kan förekomma lokalt i enskilda brunnar under torra perioder. Det kan leda till saltvatteninträngning i kusten, föroreningar och negativ påverkan på grundvattenberoende ekosystem. Trots att grundvattennivåerna i länet har varit under eller mycket under det normala sedan i maj i år [10] saknas rapporteringar om akut brist på dricksvatten.

Uttag av naturgrus minskar

Grundvattentillgångarna i länet är i hög grad knutna till naturgrusformationer. Naturgrusets viktiga ekosystemtjänster gör att uttag av naturgrus fortsatt ska minska och ersättas av återanvänt material, krossberg eller morän. Under 2015 bröts cirka 541 000 ton naturgrus ur de tillståndsgivna tåkterna [11]. Det är 13 % lägre än 2012 då den senaste översikten gjordes. Omfattningen är 24 % av den totala ballastproduktionen. Brytmängden för husbehov är okänd.

Analys och bedömning

Grundvattenarbetet har länge haft låg resurstilldelning. Kartläggning och övervakning är kraftigt eftersatt jämfört med övriga vattenslag. De ökade insatserna utförs från en mycket låg nivå. Länsstyrelsen bedömer att målet inte nås till 2020 med beslutade eller planerade styrmedel. För att kunna bedöma utvecklingen av miljön återstår att se om nuvarande insatser blir kontinuerliga, i dagsläget går det därför inte att säga att utvecklingen i miljön har en tydlig riktning.

Vattenskydd

För att nå miljömålet behöver grundvattenskyddet förstärkas. Samtliga vattentäkter ska ha vattenskyddsområden enligt miljöbalken. En regional vattenförsörjningsplan bör upprättas. I dricksvattenutredningens remissförslag [12] föreslås nödvändiga skärpningar för grundvattenskyddet.

Övervakning

Utökad provtagning och analys för att övervaka grundvattenkvaliteten bedöms komma igång när SGU:s nya grundvattenövervakning beslutas. Informationen om grundvattenkvalitet blir mer fullständig när kartläggning av PFAS i grundvatten enligt de nya gränsvärdena genomförs 2016/2017.

Förorenade områden

Grundvattenperspektivet behöver fortsatt lyftas i arbetet med förorenade områden och

tillsynsärenden. Man kommer ofta till rätta med klorerade lösningsmedel i grundvatten genom att sanera förorenad mark. Därför behöver identifieringen av förorenade områden och sanering av dem öka. Föroreningar av bekämpningsmedel i grundvatten kan dröja sig kvar under lång tid och det är svårt att hitta tidigare källor.

Klimatperspektiv

Storskaliga klimatförändringar med påverkad nederbörd som följd kan ge ändrade perioder för grundvattenbildning. Förändrade grundvattennivåer påverkar vattenförsörjningen, vattenkvaliteten och markstabiliteten. Regelbunden monitoring av grundvattennivåer blir ett viktigt redskap inom vattenresurshushållning och planering av markanvändning. Ska miljömålet nås behöver klimatperspektivet integreras i kommunal och regional vattenplanering.

Uttag av naturgrus minskar

Brytningen av naturgrus minskar i länet. Insikten hos användare om alternativen har ökat. Många av naturgrustäkterna har tillstånd som går ut inom en femårsperiod. Nya tillstånd ges bara om alternativ saknas samt om dricksvattenförsörjning, natur- och kulturvärden inte påverkas negativt. Det är viktigt att SGU löpande meddelar nya prioriteringar om användningsområden för naturgrus. Det finns alternativ betong baserad på bergkross istället för grus. Användarna behöver fortsatt ställa krav på valmöjligheter vid upphandling till byggnationer och halkbekämpning.

Efterbehandling av naturgrustäcker

Vid efterbehandling av naturgrustäcker ska stor hänsyn tas till naturvärden och grundvattenskydd. Det är viktigt att minska risken för kontaminering av grundvattnet.

Grundvattenberoende ekosystem

Vid användning av grundvatten och resurser som påverkar grundvatten och dess ekosystem bör stor hänsyn tas, då grundvattenberoende ekosystem är värdefulla ur ett biologiskt och artbevarande perspektiv.

Hav i balans samt levande kust och skärgård

Kustvattnen är påverkade av övergödning. Andra problem är att få områden är skyddade för att bevara marina värden. Resurser för skötsel av kulturmiljöer i skärgården saknas. För att nå målet behövs bland annat ytterligare skydd och ett hållbart nyttjande av fiskbestånden.

Resultat

Statusklassningen av länets vatten visar att övergödningen är ett stort problem, och att bara 9 av vattenförekomsterna i kusten uppnår god kemisk status om kvicksilver och PBDE exkluderas. Situationen för den hotade arten skräntärna är oroande eftersom kolonin haft flera år med låg ungöverlevnad. Under 2015 och 2016 har dock häckningen gått bra. Nya inventeringar för att producera underlag till marint områdesskydd har utförts under 2015-2016.

God ekologisk och kemisk status

Av länets 32 kustvattenförekomster så klassas 15 till måttlig och 17 till otillfredsställande sammanvägd ekologisk status. Övergödningen är ett stort problem för att kunna uppnå god ekologisk

status. Bara nio vattenförekomster i kusten har klassificerats till god kemisk status om kvicksilver och PBDE exkluderas ur bedömningen. Ingen vattenförekomst uppnår god kemisk status om kvicksilver och PBDE inkluderas [1,2].

Främmande arter och genotyper

Länsstyrelsen har under elva år bedrivit kustprovfiske utanför Askö i länets norra delar. Kustfisket är ett pågående samarbete med SLU-Aqua. Under senare år har den invasiva arten, svartmunnad smörbult fångats i provfisket.

Hållbart nyttjande

En modell för fördelning av sälskademedel som tar hänsyn både till faktiska sälskador och till den miljöpåverkan som fiskaren har genom bl.a. bränsleförbrukning. Den nya modellen uppskattas även av yrkesfiskarna som haft en viktig roll vid framtagandet.

Hotade arter och återställda livsmiljöer

Södermanlands län har för närvarande fyra arter som är kopplade till åtgärdsprogram för hotade arter: havsörn, linsräka, raggsträfsse och skräntärna. Havsörnspopulationen har numera en relativt god förekomst längs hela Sörmlandskusten och inventeringar sker årligen på nationell bas.

Situationen för skräntärnan i länet är idag mycket oroande då kolonin haft flera år med låg ungöverlevnad pga. predatorer, framförallt av mink. De senaste två åren har häckningen gått bra då vi har skjutit ett antal minkar årligen på öarna runt kolonin.

Länsstyrelsen har under 2016 fått medel för och startat projektet ”Vik- till vik”, där ambitionen är att under de närmaste åren arbeta med åtgärder i kustnära områden och få en bättre bild av vart åtgärder behövs.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Under slutet av 2015 beslutade länsstyrelsen om ett nytt marint naturreservat, innehållande 432 ha vatten. Området heter Tyvudden och är beläget vid Källvik i Nyköpings kommun. Beslutet är dock överklagat.

Länsstyrelsen har under 2015 inlett ett flerårigt projekt med syfte till att inventera områden som pekats ut i det kunskapsunderlag som producerats genom det marina modelleringsprojektet ”MMSS” [3]. Länsstyrelsen har därmed kunnat börja arbeta än mer aktivt med de områden där vi avser bilda marina naturreservat. Under inventeringarna 2015 fann vi områden med höga marina naturvärden.

Restaurering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader med antikvarisk medverkan har bland annat gjorts på Ringsö och Krampö. Fornvård bedrivs även i kustnära områden, bland annat i Trosa.

Analys och bedömning

Miljömålet kan inte nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Effekterna av den påverkan som redan har skett kommer att finnas kvar efter 2020. Ytterligare åtgärder behövs för att skapa förutsättningar för att nå miljömålet på längre sikt. För att nå målet om Hav i balans och levande kust och skärgård krävs att även målen om Ingen övergödning och Giftfri miljö nås.

God ekologisk och kemisk status

Ett internationellt arbete behövs framförallt för att minska belastningen av näringsämnen och föroreningar eftersom Östersjön påverkas av samtliga kringliggande länder. Det krävs ett mer omfattande nationellt arbete för flera arter och naturtyper.

Skydd av värdefulla marina områden

Arbetet med att bevara och skydda värdefulla marina områden pågår men det krävs ett omfattande arbete för att både identifiera de värdefulla marina områdena samt att hinna med att inrätta någon

form av skydd på dessa områden innan 2020. Exempel på skyddsåtgärder är reservatsbildning enligt miljöbalken.

Rekryteringen av länets rovfiskbestånd behöver återställas. Vad som orsakat nedgången är ännu okänt men minskad areal lekgränder misstänks vara en bidragande orsak. Restaurering av kustnära lekgränder samt instiftandet av fiskfredningsområden är exempel på åtgärder som kan förbättra rovfiskbeståndet.

Arbetet med att skydda kulturmiljöer och bilda kulturresevat hämmas av det faktum att det finns för knappa medel för skötsel av dessa.

Svårigheter att revidera resevatsbeslut och skötselplaner

En stor del av Södermanlands skärgård har i dag ett formellt skydd där vatten även ingår. Detta till trots så har länet bara två marina resevat. Ett effektivt sätt att bilda flera marina resevat skulle kunna vara att revidera besluten för befintliga resevat där stora marina värden finns.

Arbete med restaurering i kustnära miljöer försvåras i vissa fall av de beslut och skötselplaner som finns idag. Det kan t.ex. handla om bestämmelser kring att det inte är tillåtet att gräva och schakta. Detta gör att beslut och i vissa fall skötselplaner behöver revideras i många områden där sådana restaureringar är önskvärda. Grävningar och schaktningar kan behövas för att till exempel skapa eller återställa uppväxtområden för fisk.

Revidering av resevatsbeslut och skötselplaner är alltså viktigt för att kunna skydda fler områden och genomföra åtgärder. Arbetet försenas dock av brist på resurser för handläggning av resevatsärenden.

Styrmedel för hållbart fiske

Det fiske som bedrivs i Östersjön idag kan inte klassas som hållbart. Vi fiskar mer än vad forskarna rekommenderar i utsjön. Samtidigt har ett småskaligt kustnära fiske svårt att bli lönsamt med rådande sälproblematik.

För att ändra detta behöver dels forskarnas råd följas i utsjön, dels behöver sälsäkra redskap tas fram och användas. I länder där man haft liknande problematik och sedan lyckats vända trenden, har lösningen varit hårda fiskeregler och fredningsområden där inget fiske tillåts.

Myllrande våtmarker

Påverkan på våtmarker sker i form av bland annat körsador och igenväxning med minskad biologisk mångfald som följd. För att behålla våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion krävs att vattnets väg genom hela landskapet fördröjs. Områdesskydd pågår men ytterligare insatser krävs.

Resultat

Bristande hänsyn i olika skogsbruksåtgärder och vid dikesrensningar utgör en negativ påverkan på våtmarkernas hydrologi. Körsador, igenväxning och minskad biologisk mångfald är de viktigaste följderna. Under 2015-2016 ingår Södermanland i en nationell satellitbaserad kartläggning om förändringar av länets våtmarker [1]. Inga nya skydd enligt den nationella myrskyddsplanen är beslutade under året [2]. Landsbygdsprogrammets miljöinvesteringar för anläggning och restaurering av våtmarker har åter kommit igång.

Åtgärder för miljön

Åtgärden *Identifiera låglänta odlingsmarker och återskapa våtmarker* finns med i Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö 2015-2020 [3]. Utöver att åtgärden väntas öka våtmarksarealen i länet så förväntas den gynna ekosystemtjänster, biologisk mångfald och vattenkvalitet.

Eskilstuna kommun har som mål i sin vattenplan att återskapa minst två våtmarker på kommunal mark innan 2020.

Miljöövervakning

Mer kunskap om hur stor våtmarksareal som gradvis försvinner genom långvariga effekter av dikningar och igenväxning behövs. Inom den regionala miljöövervakningen övervakas igenväxning och fysisk påverkan på våtmarker via SLUs program *Vegetation och ingrepp i våtmarker*. Preliminära resultat visar bland annat att körspår från två- och fyrhjuliga motorcyklar ökat markant från 1980-talet till 2010-talet [4].

Under 2015-2016 ingår länet i den nationella satellitövervakningen av våtmarker [1]. I metoden görs förändringsanalyser över en 10-årsperiod för att peka ut våtmarker med snabba och tydliga vegetationsförändringar. Sommaren 2016 genomfördes fältkontroller. Dataleverans till länen sker i mitten av november och utkast till resultatrapport är framtagen.

Hotade arter och återställda livsmiljöer

Länet berörs av fem åtgärdsprogram för hotade arter som är knutna till våtmarker. Dessa är: dubbelbeckasin, hårklomossa, skaftslamkrypa, större vattensalamander samt habitatet rikkärr.

De flesta kända rikkärren är sedan tidigare skyddade som naturreservat eller ingår i Natura 2000. En översyn av områdenas skötsel är gjord för att gynna habitatet rikkärr och de arter som lever i denna miljö. Skötselinsatser i form av slåtter och borttagning av slåtrat gräs har beslutats och kommer att genomföras i Bärstakärret, Igelbåten, Lenelltorpskärret, Nya kärret och i Stampmossen.

Återskapa våtmarker och gynna arters spridningsmöjligheter

Från och med september 2015 kan miljöinvesteringsstöd inom det nya Landsbygdsprogrammet sökas för att anlägga eller restaurera våtmarker. Miljöstödet söks antingen för att förbättra vattenkvalitet genom att rena vatten från växtnäringssämnen eller för att bevara och förstärka biologisk mångfald som gynnas av vatten i landskapet. Att bevara och förstärka biologisk mångfald kan exempelvis vara att gynna rödlistade fåglar eller groddjur som har våtmarker som livsmiljö. Arealen våtmarker som via Landsbygdsprogrammet gick in i nya åtaganden under 2015 var 150 hektar[5].

Analys och bedömning

Miljömålet kan inte nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Ett problemkomplex som är svårt att påverka är att både biologiska och hydrologiska processer i nya våtmarksmiljöer tar lång tid. Både positiva och negativa effekter kommer att visa sig längre fram än tidsperspektivet för miljömålet. För att nå de delar av miljökvalitetsmålet som handlar om att våtmarkernas ekologiska och vattenhushållande funktion i landskapet ska bibehållas, krävs det att man arbetar aktivt med att fördröja vattnets väg genom hela landskapet. Våtmarkerna ingår som en viktig del tillsammans med annat vattenarbete, i arbetet med vattenförvaltningen utifrån EU:s ramdirektiv för vatten.

Landsbygdsprogrammet är ett viktigt styrmedel

Intresset hos markägare att anlägga våtmarker i odlingslandskapet är stort. EU:s jordbrukspolitik med kostnadsersättningar är ett viktigt styrmedel för genomförandet. Sedan miljöinvesteringsstödet återigen öppnades i september 2015 så har ansökningar kontinuerligt inkommit till länsstyrelsen. I dagsläget har Länsstyrelsen ansökningar för 2016 gällande restaurering av cirka 100 hektar våtmarker inom programmet.

Andra viktiga styrmedel är LOVA-bidragen från Havs- och vattenmyndigheten för lokala vattenvårdsprojekt.

Planeringsunderlag och fortsatt behov av våtmarksstrategi

Länsstyrelsen har ett planeringsunderlag för anläggning och restaurering av våtmarker i odlingslandskapet som syftar till att få fler och större våtmarker på rätt plats i odlingslandskapet.

Sedan tidigare finns ett behov av en våtmarksstrategi för länet som tar ett helhetsgrepp om våtmarkssituationen för samtliga våtmarkstyper. Då det nya Landsbygdsprogrammet nu har två ingångar till våtmarksstödet med skilda syften är en sådan strategi ännu mer angelägen som ett viktigt beslutsunderlag. Det är också viktigt att tillräckliga resurser finns på länsstyrelsen för att handlägga anmälningar och tillståndsansökningar enligt 11 kapitlet miljöbalken i de fall vattenverksamheten kräver sådan formell prövning.

Prioriteringar i länet

När det gäller skydd av våtmarker krävs fokuserade insatser för att skydda de värdefulla myrområden som finns i myrskyddsplanen. Mycket av skyddsarbetet är påbörjat, men det fortsatta arbetet med att ge myrskyddsplanens områden ett långsiktigt skydd har nedprioriterats till förmån för arbetet med skydd av värdefulla skogar. I länet har hotet bedömts som mindre mot våra myrskyddsområden än mot de värdefulla skogarna. Behovet av att skydda fler våtmarker i länet är fortsatt stort. Utöver de kvarvarande våtmarkerna i myrskyddsplanen finns flera större myrar som är skyddsvärda.

Positivt för rikkärr

Det fortsatta arbetet med våtmarkstypen rikkärr ser bra ut. Många av länets rikkärr finns inom befintliga skyddade områden och sköts redan.

Levande skogar

Skogen är en viktig resurs att nyttja vilket kan medföra att värdefulla skogsmiljöer påverkas negativt. Ett flertal åtgärder pågår för att förbättra miljöhänsynen. Mer bevarandeinsatser kommer att krävas. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Resultat

Arbetet med skydd av skog går långsamt framåt då anslag för ersättning till markägare är otillräckligt. Hänsynen i samband med skogliga åtgärder och kunskapen om oregistrerade nyckelbiotoper behöver förbättras ytterligare.

Flera åtgärder för att förbättra miljöhänsynen pågår där implementering av målbilder [1] för god miljöhänsyn i samband med skogliga åtgärder i skogsbruket är en viktig del. Målbilderna är en vägledning för vilken hänsyn som bör tas i samband med alla skogliga åtgärder och många aktörer har nu arbetat in målbilderna i sina riktlinjer.

Inom länet finns ett framtaget åtgärdsprogram för miljömålen där biologisk mångfald är en utpekad del.

Grön infrastruktur, hotade arter och återställda livsmiljöer

En viktig del i bevarandet av naturmiljövärden är formellt skydd av skog. Fram till 2015 har det i

länet bildats 886 ha biotopskydd och 772 ha naturvårdsavtal. Mellan 1999 och 2015 har det bildats 3560 ha naturreservat. Arealen avser skyddad produktiv skogsmark. Frivilliga avsättningar är också av stor betydelse för landskapets gröna infrastruktur.

För att förbättra tillståndet för hotade arter behövs mer insatser i form av skyddad skog, ökad tillämpning av hyggesfria metoder och restaureringsinsatser som tex naturvårdsbränning. För att säkerställa livsmiljöer i ett längre perspektiv är ståndortsanpassning [2] av stor vikt, idag föryngras t.ex. bara hälften av tallmarkerna med tall [3]. Myndigheterna i de län där sjön Hjälmarens ligger, tog 2013 fram en strategi för att bevara Hjälmarelandskapets lövmiljöer som arbetas vidare med. En handlingsplan för Grön infrastruktur tas fram där man ska identifiera inom vilka områden de största värdena finns och vilka åtgärder som behöver göras för att åtgärda brister i landskapet.

I arbetet med att gynna raggbocken tas en handlingsplan med skötsel förslag fram för de områden där tallar fällts för att möjliggöra föryngring. Nya flyghål från raggbock har hittats under året i de fällda tallarna. För första gången har också en larv av skrovlig flatbagge hittats på en aktivt fälld tallåga.

Skogsmarkens egenskaper och processer

Skogen är en av våra viktigaste källor till förnyelsebara råvaror och den nyttjas intensivt. Södermanland är ett av länen i landet som tar ut mest biobränsle i samband med avverkning och askåterföring görs i väldigt liten skala. Den [branschgemensamma policyn](#) om körskador har bidragit till förbättrade drivningsmetoder. Transport över vattendrag orsakar fortfarande en del skador men de senaste åren har andelen oskadade vattendrag ökat, vilket tyder på att utvecklingen går åt rätt håll.

Bevarade kulturmiljövärden och friluftsliv

Många forn- och kulturlämningar skadas i samband med skogliga åtgärder och Skogsstyrelsen genomför en årlig inventering av vilken hänsyn som tas till kulturlämningar i skogen [4] som visar skadefrekvensen. Under 2016 har [branschgemensamma riktlinjer](#) tagits fram i syfte att minska skador på forn- och kulturlämningar. Utbildningsinsatser inom området har skett hos ett antal företag i länet.

Analys och bedömning

Skogsstyrelsen bedömer även i år att vi inte kommer att nå målet för Levande skogar i Södermanland till år 2020.

Mer resurser för skydd av skog, fortsatt ökad tydlighet i tillsynen och dialog kring miljöhänsynen behövs för att ge positiva effekter på miljön i skogen.

Skogen har en stor betydelse för friluftsliv och rekreation men det finns en kunskapslucka gällande hänsyn och anpassning av åtgärder, där förhoppningsvis framtagna målbilder och informationsåtgärder om hyggesfria metoder kan medföra en kompetenshöjning inom området. För att anpassa användandet av skogen till fler intressen, ofta i tätortsnära områden, har främst kommuner och andra offentliga förvaltare börjat använda metoden hyggesfritt skogsbruk. En viktig faktor för att minska skaderisken på kulturmiljöer i samband med skogliga åtgärder är att lämningen finns registrerad i FMIS och att det ställs kulturstubbar i samband med avverkning.

I länet har arbetet med ett åtgärdsprogram för miljömålen bidragit till ett antal åtgärder som är positiva för miljöhänsynen i skogen.

Många åtgärder har nyligen startat upp och resultatet ännu inte hunnit visa sig i uppföljningar. Detta ger en bedömning av att det inte går att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Ökade resurser för skyddsarbete

En viktig del för att nå måluppfyllelsen är att öka arealen skyddad skog. Resurserna för ersättning till markägare för att inrätta formellt skydd är begränsade och behöver öka för att täcka behovet. Det finns flera underrepresenterade biotop typer där bl.a. örtrika sumpskogar och äldre sandbarrskogar

kan nämnas. Det finns också ett behov av ökade resurser för naturvärdesinventering. Det är viktigt att kommunicera och informera om vikten av att skydda och bevara värdefulla skogar till skogsägare. Förståelsen och ansvarskännandet för miljötillståndet i våra skogar måste öka.

Åtgärder för mark- och vattenkvalitet

Användning av biobränsle som en förnyelsebar resurs lyfts fram som viktiga delar med att begränsa en framtida klimatförändring. Det har tagits ut mycket grot (grenar och toppar) i samband med avverkningar vilket kan leda till en negativ påverkan på skogsmarken genom näringsförluster, körsador och förurning. Aska skulle behöva återföras i större omfattning. Skogsbruket har tagit fram nya arbetssätt för att undvika körsador, detta är en viktig positiv åtgärd som bidrar till en bättre mark- och vattenkvalitet.

Landskapsperspektiv och frivilliga insatser viktiga

Miljöhänsynen i samband med skogliga åtgärder, i samverkan med formellt skyddade områden är ur ett landskapsperspektiv väldigt viktiga. Detta för att skapa gynnsamma förhållanden där hotade arter kan sprida sig och fortleva i livskraftiga bestånd. Skogsägarnas frivilliga avsättningar är också ett viktigt komplement för att nå en gynnsam bevarandestatus för arter tillsammans med arbetet med en handlingsplan för Grön infrastruktur.

Ett rikt odlingslandskap

Jordbruksmarken har ingen skyddsstatus i dagsläget och i samhället finns inga styrmedel för att bromsa minskningen av åkermarksareal. Ett aktivt, konkurrenskraftigt jordbruk är avgörande för att bibehålla kulturmiljöer och biologisk mångfald samt upprätthålla odlingslandskapets ekosystemtjänster.

Resultat

Arealen åkermark har fortsatt minska i samma takt som tidigare, mellan 2014 och 2015 minskade arealen med knappt 6 %. Nu finns det 125 412 ha åkermark i Södermanland. Det är svårt att bedöma utvecklingen för betesmarker och slåtterängar eftersom aktuell statistik saknas. Många åtgärder har genomförts under året för bevarande av natur- och kulturmiljövärden och hotade arter.

Betesmarker och slåtterängar

Jordbruksverkets statistik över betesmarker och slåtterängar har inte uppdaterats under 2016. Den statistik som finns är officiell jordbruksstatistik, som ännu är preliminär. Den visar på en ökning av arealerna betesmark totalt i Sverige liksom i Södermanland, och avser gårdsstödsberättigande betesmark och inte miljöersättningsarealer. En djupare analys av utvecklingen av arealer kan inte

göras i år. I statistiken kan man dock se att arealerna skogsbete och mosaikbetesmark samt gräsfattiga marker verkar ligga relativt konstant. [1] Länsstyrelsen har under många år sett ett relativt högt flöde av ärenden avseende att ta jordbruksmark ur produktion, både gällande betesmark och åkermark. Detta motverkar direkt målet att behålla det varierade landskapet med inslag av skötta småbiotoper, hävdade betesmarker och slätterängar och fungerande vattenmiljöer.

Förändringen av gårdsstödet där förgröningskrav införts 2015 för att bl.a. gynna biologisk mångfald har visat sig ge endast små miljöeffekter. [2]

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Länsstyrelsen har under året bedrivit skötselåtgärder inom olika fornvårdsobjekt i odlingslandskapet på ett flertal ställen i länet, bl.a. Kilakastalen och gravfältet Kaffebacken i Nyköpings kommun. Renovering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse har under 2016 utförts bl.a. av Bråfalls såg och museigården Långmaren. Finansiering har skett via kulturmiljöanslaget.

Under 2015 har länsstyrelsen fortsatt att bedriva enskild rådgivning för lantbrukare. Ansökningarna om att restaurera betesmarker har under 2015 och 2016 ökat och kommer att resultera i drygt 200 hektar ny betesmark framöver.

Projektet Life Coast Benefit har fortsatt arbetet med åtgärder för att återskapa betesmarker och slätterängar längs kusten. Länsstyrelsen har i arbetet med skötselinsatser i skyddade områden prioriterat havsstrandängar, där ca 20-25 ha har iordningställts. Även ca 100 hektar skogsbete har iordningställts. Omkring 600 skyddsvärda träd har frihuggits. Länsstyrelsen har vidare arbetat med skötselinsatser i skyddade områden. Arbetet med att utöka slätterängsarealen i länet har startat upp både inom och utanför skyddade områden.

Hotade arter och naturmiljöer

För trumgräshoppa, svartfläckig blåvinge och finnögontröst pågår arbete med inventeringar och framtagande av skötselplaner. Den restaurering som gjorts för att förbättra en av trumgräshoppelokalerna i länet har visat sig mycket lyckad. Inventering och sköselförslag har också gjorts för hotade vildbin i länet. Nya lokaler har hittats för både rödtoppebi och guldsandbi under året.

Länsstyrelsen har bidragit till restaurering av två byggnader som hyser den hotade sydliga ladlaven. Byggnaderna, en sjöbod och en så kallad gavelsvalestuga, har också höga kulturhistoriska värden.

Analys och bedömning

Miljömålet kan inte nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Det finns både positiva och negativa trender för målet och sammantaget bedöms utvecklingen i miljön vara mer negativ än positiv. Denna analys baseras på fler antal hotade arter i odlingslandskapet, en minskning av betesdjur, utebliven miljöersättning för skötsel av kulturelement, färre antal jordbruksgårdar samt minskat antal betesmarker som uppbär miljöersättning.

Den övergripande trenden är negativ men det finns positiva inslag, bland annat alla åtgärder som görs för att förbättra livsmiljöer för olika naturtyper och arter. Här syns frihuggning av grova träd, arbetet med vissa hotade arter, ökad areal restaurerad betesmark, slätteräng och skogsbete. Medlen inom landsbygdsprogrammet är ett viktigt styrmedel de närmsta åren. Av betydelse är också fornvårdsarbetet samt renovering av kulturhistoriska byggnader i odlingslandskapet.

Natur- och kulturmiljöarbete framåt

Under 2017 kommer länsstyrelsen fortsätta att ha fokus på åtgärder samt kompetensutveckling för att tillvarata kulturarv och bevara samt utveckla kulturmiljövärden i landskapet. Projektet Life Coast Benefit kommer att fortsätta sitt naturvårdsarbete i odlingslandskapet.

Länsstyrelsen kommer fortsätta arbeta med enskild rådgivning samt utöka arbetet 2017 och 2018 med informationsinsatser och kompetensutveckling, d.v.s. kursverksamhet för att höja kompetensnivån om natur- och kulturvärden kopplat till odlingslandskapet främst hos lantbrukare och markägare, genom medel från nya landsbygdsprogrammet.

Åtgärdsprogram

Under 2015 har länsstyrelsen tillsammans med olika aktörer i länet utarbetat ”Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö” 2015-2020. Inom området Biologisk mångfald finns bl.a. åtgärder för att bevara skyddsvärda träd, utföra naturguidningar samt utveckla naturvårdsarbetet i samverkan. [3] Nästa år planeras en aktivitet ute på en jordbruksgård som bl.a. syftar till att stimulera att fler betesmarker sköts av länets lantbrukare samt att mer närproducerat kött upphandlas till den offentliga sektorn.

Förslag på ytterligare styrmedel

På nationell nivå har Jordbruksverket, på uppdrag av regeringen, nu föreslagit förändringar gällande miljöåtgärder i det nuvarande landsbygdsprogrammet. De föreslagna ändringarna ska stärka flera av de uppsatta miljömålen, däribland Ett rikt odlingslandskap.

Högst prioriterat när det gäller biologisk mångfald och kulturmiljövärden är en satsning på ängs- och betesmarker. I förslaget ingår en höjning av miljöersättningen med 1000 kr/ha för betesmarker och slåtterängar med särskilda värden, skogsbete, mosaikbetesmark samt gräsfattiga marker. I förslaget ingår också ökad budget till rådgivning om skötsel av ängs- och betesmarker. [4] Detta åtgärds paket skulle sannolikt påverka utvecklingen av detta mål positivt i länet. I dagsläget finns dock ingen finansiering klar för detta.

God bebyggd miljö

Utvecklingen i miljön är positiv, men det är långt kvar till målet. Utmaningarna ser olika ut i kommunerna. Planeringen behöver inriktas på att skapa transportsnåla samhällen. Avfallsmängderna behöver minska. Dåliga inomhusmiljöer finns. Kunskapsunderlag om kulturmiljöer behöver uppdateras.

Resultat

Problem dröjer sig kvar eftersom bebyggelse har lång livslängd, målkonflikter finns, sambanden är komplexa och åtgärderna ofta är resurskrävande. Användningen av kollektivtrafik liksom godstransporter via järnväg behöver öka. En utvecklad regionplanering krävs för att minska energianvändning, klimat- och miljöpåverkan. Inga förändringar av betydelse har skett sedan förra året.

Bebyggelse och transporter

Länsstyrelsen bedömer att sex av nio kommuner har aktuella översiktsplaner. Gnesta, Flen, Katrineholm och Vingåker arbetar med översyn av översiktsplanerna. Majoriteten av länets kommuner arbetar aktivt med planering av grönstruktur och vattenområden och har tillgång till kompetens [1].

Regionförbundets regionala plan för transportinfrastruktur innebär exempelvis satsningar på gång-

och cykelvägar och trafiksäkerhet [2]. Satsningar på nya biljettsystem görs för att öka kollektivtrafikens attraktivitet. Flera av länets kommuner arbetar aktivt med cykelfrågan. Intresset för elcyklar och elbilar inklusive infrastruktur för dessa är stort.

Fyra kommuner har aktuella dokument för att minska transportbehov och främja miljöanpassade transporter, en har dokument för del av kommunen och arbete pågår i ytterligare två [3].

Planeringen av den nya järnvägen Ostlänken genom länet pågår.

God livsmiljö

Av länets befolkning har 24 procent problem med fukt och mögel i sin inomhusmiljö [4]. Fukt och mögel tillsammans med ventilation är också det som kommunerna får in flest klagomål om [2].

Cirka 15 procent av vuxna i Södermanland störs minst en gång i veckan av trafikbuller. [5] I två av länets kommuner pågår arbete med att ta fram åtgärdsprogram för att begränsa antalet personer som utsätts för buller.

Antalet nya byggnadsminnen är få. Länsstyrelsen har använt sig av anmälningsplikt i större omfattning. Samtliga kommuner använder årligen rivningsförbud i ett antal fall [6]. Enligt det i länet genomförda Räkna Q-projektet kunde konstateras att 800 byggnader omfattas av rivningsförbud av de drygt 3000 byggnader som databasen omfattar [7].

Resurshushållning

Åtta av nio kommuner arbetar med att förebygga avfall, i första hand genom att möjliggöra återanvändning av grovavfall och textil men även genom att minska matsvinnet [6]. En stor del av länets hushållsavfall går till förbränning med energiutvinning utanför länet.

I länet finns god potential att producera biogas från resurser som matavfall, gödsel och restprodukter från jordbruket. En ökad användning av dessa råvaror bidrar till att sluta kretslopp i samhället då näring från det organiska materialet kan återföras till jordbruksmarken. Samtliga kommuner i länet samlar in matavfall från hushåll. År 2014 samlades cirka 12 500 ton matavfall in vilket bidrar till en biogasproduktion på cirka 14 GWh [8].

Analys och bedömning

Miljömålet kan inte nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Utvecklingen i miljön är positiv, men det är långt kvar till att nå målet. Hållbar samhällsplanering motverkas av att nya bostäder och kollektivtrafik inte samplaneras tillräckligt. Anpassning till ett förändrat klimat går långsamt och åkermark tas ännu i anspråk för bebyggelse. Dåliga inomhusmiljöer hotar människors hälsa. Kulturvärden förstörs för att de inte uppmärksammas och skyddas. Trenden för avfallsmängderna är osäker.

Bebyggelse och transporter

Utmaningarna knutna till samhällsplanering och transporter ser olika ut. I kommuner med stor arbetspendling till Stockholmsområdet finns en inflyttning och ett tryck på ökat bostadsbyggande. Det är även dessa kommuner som har längst körsträcka med bil per invånare [9]. Tillgång till regional kollektivtrafik är här viktig. I andra kommuner är utmaningen att hantera en minskande befolkning och att forma lösningar för tillgänglighet och fossiloberoende transporter på landsbygden.

Det är vid nybyggnation som de största möjligheterna att övergå till en hållbar samhällsutveckling finns. Det är därför av stor vikt att frågor som kretsloppsanpassning, resurshushållning, förnybar energiproduktion och minskat transportberoende utreds redan i den kommunala översiktsplaneringen.

God livsmiljö

Inomhusmiljön blir bättre med hjälp av åtgärder, till exempel ändringar i byggregler som motverkar fukt- och mögelskador vid nyproduktion. Men åtgärdstakten är långsam. Information om problem i

inomhusmiljön är ett viktigt styrmedel för att driva på utvecklingen i målets riktning. Även ekonomiska styrmedel i form av stöd till fysiska åtgärder har drivit på utvecklingen. Dessa två typer av styrmedel behöver samordnas för att få ett bättre genomslag i den byggda miljön.

Framtida bullerpåverkan är svår att förutse. Skyddsåtgärder mot trafikbuller som ändrat byggnadssätt, bidrar till minskat antal exponerade samtidigt som förtätning av tätorter kan bidra till att fler exponeras. För att minska påverkan behöver åtgärder vidtas vid källan. Minskad trafik i tätorter är en sådan åtgärd.

Den största förändringen när det gäller värdefull bebyggelsemiljö sker på landsbygden. I takt med att miljöerna tappar sin jordbruksanknytning blir det svårare att hitta nya funktioner för ekonomibyggnader. Det finns ett antal definierade kunskapsluckor samt kunskapsunderlag som behöver uppdateras. Länets industrihistoria, bland annat med en större andel tidiga former av småskalig industri, behöver belysas. Styrmedel finns, men behöver användas bättre.

Resurshushållning

Eftersom tillräckligt underlag saknas är det ännu svårt att bedöma tillstånd och utveckling avseende avfall. För att minska mängden avfall behövs styrmedel, som bidrar till förebyggande av avfall. Produktknutna insatser krävs för att minska mängden farligt avfall.

Ökade insatser krävs för att i högre utsträckning hållbart utnyttja tillgängliga bioenergiressurser i länet.

Ett rikt växt- och djurliv

Trots många åtgärder försvinner naturtyper. Förutsättningar för arter försämras genom att för lite hänsyn tas vid bebyggelse och inom delar av jord- och skogsbruket. Igenväxning och svagare hävd hotar många värden i odlingslandskapet. Dålig lönsamhet inom jordbruket kan leda till färre betesdjur.

Resultat

Flertalet av länets naturtyper och hotade arter fortsätter att påverkas negativt. Antalet rödlistade arter i länet är 854. Åtgärdsinsatser för att bevara naturtyper och arter har genomförts genom vattendragsrestaurering, naturvårdsbränningar, ängs- och strandängsrestaureringar, åtgärder i rikkärr och frihuggningar av träd. Åtgärder inom skog och odlingslandskapet fortgår även utanför skyddade områden. En mängd åtgärder har genomförts de senaste åren inom olika Life-projekt. Bred samverkan med olika aktörer inom naturvårdsområdet är centralt i arbetet. Fortsatta inventeringar av hotade arter ger ett viktigt kunskapsunderlag i allt planeringsarbete.

Gynnsam bevarandestatus

Vi har 68 åtgärdsprogram för enskilda hotade arter där inventeringar och åtgärder för att förbättra

livsmiljöerna pågår. Det gäller naturtyper från hav, sjöar, vattendrag, odlingslandskap och skog. I rödlistan från 2015 [1] summeras de största hoten. Dessa är fortfarande avverkning av gammal skog och igenväxning av betesmarker. Det mest aktuella är minskningen av fåglar, fjärilar och kärlväxter i odlingslandskapet [2]. Arbetet med att genomföra åtgärder för hotade arter pågår inom ramen för åtgärdsprogrammen.

En handlingsplan med skötsel förslag för raggbock tas fram för att möjliggöra förnygring. Nya flyghål från raggbock har under året hittats i fällda tallar. För första gången har också en larv av skrovlig flatbagge hittats på en aktivt fälld tallåga.

Situationen för den hotade arten skräntärna är oroande eftersom kolonin haft flera år med låg ungöverlevnad på grund av predation. Under 2015 och 2016 har dock ungar kommit på vingarna tack vare att ett flertal minkar har skjutits de senaste åren.

EU-finansierade naturvårdsprojekt och åtgärdsprogram viktiga

Naturvårdsprojekt som stöds med medel från EU blir allt viktigare för att bevara biologisk mångfald. Life projekten Life Coast Benefit (2013-2019) och Life Taiga (2015-2019) siktar in sig på att restaurera skilda naturtyper. I odlingslandskapet har drygt 600 skyddsvärda träd frihuggits samt ca 700 rekryteringsträd (som får denna status inom 20 år). Lite drygt 100 hektar skogsbete har iordningställts utmed kusten. Även 25 hektar havsstrandäng har iordningställts. WWF bidrar med medel till frihuggning av igenvuxna skyddsvärda träd.

Bred samverkan i länet ger naturvårdsframgång

Under 2015 togs ett åtgärdsprogram fram för att höja länets ambitioner i arbetet med att nå generationsmålet och miljö kvalitetsmålen [3]. Inom ramen för programmet har t.ex. samarbete skett med skogsägare som genomfört åtgärder för att gynna organismer i skogsmark som är beroende av död ved. Tallar har lagts omkull i solbelysta gläntor i tallskogar och de första positiva resultaten av dessa åtgärder har i år visat sig med flera kläckningar av den hotade skalbaggen raggbock.

I samverkan med markägare har restaurering skett av två byggnader som hyser den hotade sydliga ladlaven. Byggnaderna, en sjöbod och en så kallad gavelsvalestuga, har också höga kulturhistoriska värden. Lavar på kulturved har minskat.

Analys och bedömning

Miljömålet kan inte nås i Södermanlands län med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Utvecklingen i miljön är negativ. Naturtyper försvinner genom att för lite hänsyn tas vid bebyggelse och inom delar av jord- och skogsbruket. Försämringar för många arters livsmiljöer bedöms ha gått så långt att det inte går att hejda förlusterna av biologisk mångfald fram till 2020.

Analyserna av naturtypernas och de hotade arternas bevarandestatus är centrala för bedömningen. Bedömningen av läget i Södermanlands län är därför fortsatt pessimistisk. Under året har dock flera positiva bevarandeåtgärder genomförts. Utvecklingen av åtgärdsinsatser för att bevara vissa naturtyper och arter är positiv gällande naturvårdsbränning, rikkärr, havsstrandäng samt frihuggning av grova träd. Positivt är också att åtgärder inom skog och odlingslandskapet fortgår även utanför skyddade områden.

För att långsiktigt kunna bevara arter och naturtyper behövs ytterligare åtgärder. Vi har kunskap om vilka typer av åtgärder som behövs för att bibehålla arter och naturtyper, men mer resurser behövs för att genomföra åtgärder. Fortsatt dålig lönsamhet inom animalie- produktion är särskilt allvarlig och kan leda till färre betesdjur i det sörmäländska landskapet.

Storskaligare driftformer missgynnar arter

Trenden mot storskaligare och mer intensiva driftformer i skogs- och jordbruk missgynnar många arter som kräver småskaliga livsmiljöer. Igenväxning och svagare hävd hotar många värden i

odlingslandskapet och här finns kopplingar till dålig lönsamhet. Miljöstöden måste därför anpassas så att ekonomisk bärkraft erhålles vid skötsel av värdefulla odlingslandskap. Statistiken över betesmarker och slåtterängar har inte uppdaterats under 2016. Därför går det inte att göra jämförelser med föregående års arealer.

Den gräsmarksstudie [4] som Länsstyrelsen utfört på ett 50-tal gårdar i länet visar att cirka 75 procent av gårdarna har en fortsatt positiv utveckling avseende ängs- och hagmarksvegetationen, medan utvecklingen på 25 procent av gårdarna är negativ eller svårbedömd. Detta visar att krafttag måste tas för att denna negativa trend inte skall fortsätta.

Information och samarbete

Ett omfattande arbete sker med att få ut information om arter och ekologiska sammanhang till markägare, brukare, samhällsaktörer och allmänhet. Detta gör det möjligt att skapa intresse, engagemang och positiva attityder till arbetet med biologisk mångfald och hotade arter.

Att genomföra åtgärder utanför skyddade områden är en förutsättning i bevarandearbetet. Detta kan många gånger vara en lång och tidskrävande process. Att förankra åtgärder med markägarna är alltid första steget och vi ser detta som nyckeln till framgång i arbetet. I resurstilldelandet måste detta arbete beaktas.

Länsstyrelsens samarbete med Skogsstyrelsen är viktigt för bevarandet av hotade arter. Härigenom kan information spridas till skogsägare om hotade arter. Sådan information leder ibland vidare till biotopskydd som inrättas av Skogsstyrelsen.

Referenser till bedömningstexterna

Begränsad klimatpåverkan

- [1] [Indikator Klimatpåverkande utsläpp](#)
- [2] Naturvårdsverket (2014). [Klimatet förändras](#)
- [3] SMHI (u.å). [Klimatscenarioer](#)
- [4] SMHI (u.å). [Klimatscenarioer](#)
- [5] SMHI (2016). [WMO: Höga halter av koldioxid i atmosfären](#)
- [6] [RUS, Nationella emissionsdatabasen](#)
- [7] SCB (u.å). [Kommunal och regional energistatistik](#)
- [8] Statens Energimyndighet (2016). [Vindkraftsstatistik 2015](#)
- [9] Statens Energimyndighet (2016). [Produktion och användning av biogas och rötrester år 2015](#)
- [10] Framtidens sol i Östra Mellansverige: <http://framtidenssolel.se/>
- [11] Länsstyrelsen (2015). [Bioenergipotential i Södermanland](#)
- [12] Naturvårdsverket (2016). [Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges miljö kvalitetsmål och etappmål 2016](#)
- [13] [Indikator Körsträcka med bil](#)

Frisk Luft

- [1]. SMHI (2011). Haltberäkningar vid utvalda gatuavsnitt i Södermanlands län. [Rapport 2011-46](#)
- [2]. <http://slb.nu/slbanalys/luftfororeningskartor/>
- [3]. IVL Svenska Miljöinstitutet. [Data PM10](#)
- [4]. IVL Svenska Miljöinstitutet. [Data PM2,5](#)
- [5]. IVL Svenska Miljöinstitutet. [Data NO2](#)

[6]. IVL Svenska Miljöinstitutet. [Övervakning av marknära ozon](#)

[7]. Naturvårdsverket (2015). Mål i sikte – analys och bedömning av de 16 miljökvalitetsmålen i fördjupad utvärdering, Rapport 6662

Bara naturlig försurning

1 IVL Svenska miljöinstitutet (2016). Tillståndet i skogsmiljön i Södermanlands län [IVL Rapport NR C 158](#)

2 IVL Svenska miljöinstitutet (2014). Tillståndet i skogsmiljön i Södermanlands län [IVL rapport B 2171](#)

3 Skogsstyrelsen (2016). [Grot-uttag](#)

4 Skogsstyrelsen (2016). [Askåterföring](#)

5 Länsstyrelsen Södermanlands län (2016). Bottenfauna rapport (opublicerad)

6 VattenInformationsSystemSverige. [Statusklassning](#)

7 Naturvårdsverket (2007). Status, potential och kvalitetskrav för sjöar, vattendrag, kustvatten och vatten i övergångszon. [Handbok 2007:4](#)

Giftfri miljö

[1] Indikator [Allergiframkallande kemiska produkter](#)

[2] Länsstyrelsen Södermanland (2016). Bedömning av miljörapporter för länets avloppsreningsverk (opublicerad)

[3] Kemikalieinspektionen. Tennorganiska föreningar (2011), <http://www3.kemi.se/sv/Innehall/Statistik/Kortstatistik/Kortstatistik-over-amnen-och-amnesgrupper/Tennorganiska-foreningar/>

[3] Länsstyrelsen Södermanlands län (2015). [Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö](#), Rapport 2015:7, ISSN-nr: 1400-0792

[4] Indikator [CMR-ämnen i varor](#)

[5] Indikator [Indikator Miljöföroreningar i modersmjölk](#)

Skyddande ozonskikt

[1] Wienkonventionen för skydd av ozonskiktet <http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete->

[2] Naturvårdverket (2016). Miljömålen – Årlig uppföljning av Sveriges miljökvalitetsmål och etappmål 2016. Rapport 6707

[3] [Indikator Nationella utsläpp av CFC](#)

[4] Nationella emissionsdatabasen <http://extra.lansstyrelsen.se/rus/Sv/statistik-och-data/nationell-emissionsdatabas/Pages/default.aspx>

[5] WSP (2013). Utvärdering av återvinning av CFC i byggisoleringsmaterial

Säker strålmiljö

[1] Naturvårdsverket (2015). Styr med sikte på miljömålen– Naturvårdsverkets fördjupade utvärdering av miljömålen 2015. Rapport 6666.

[2] [Indikator Hudcancerfall – malignt melanom](#)

Ingen övergödning

[1] Länsstyrelsen Södermanlands län (2016). Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö, Rapport 2016:10, ISSN-nr: 1400-0792

[2] Nyköpingsåarnas Vattenvårdsförbud. Nyköpingsåarna 2016 ISSN:2001-3264

[3] SMHI. Havsmiljödata

[4] Indikator Kväveoxidutsläpp

[5] Indikator Ammoniakutsläpp

[6] IVL Svenska miljöinstitutet (2014). Tillståndet i skogsmiljön i Södermanlands län, Rapport B 2171

[7] Skogsstyrelsen. Skogsstatistisk årsbok

[8] VISS (Vatteninformationssystem Sverige)

[9] Svealands kustvattenvårdsförbund, Svealandskusten 2016 ISSN:2000-9240

[10] Jordbruksverkets applikation DAWA-statistik

[11] Jordbruksverket, 2016. Förslag på miljöåtgärder inom ramen för landsbygdsprogrammet

Levande sjöar och vattendrag

- [1] VISS ([Vatteninformationssystem Sverige](#))
- [2] [Sportfiskarna](#)
- [3] Länsstyrelsen i Södermanlands län, Åtgärdsprogram för hotade arter
- [5] Länsstyrelsen i Södermanlands län (2010). Inventering av tjockskalig målarmussla (*Unio crassus*) i Södermanlands län 2007 och 2008. Rapport 2010:5.
- [6] SLU Aqua Sötvattenslaboratoriet Drottningholm (2014). Mal (*Silurus glanis*) – populationsstorlek och lekplatser (opublicerad)
- [7] [Genetisk kartläggning av svenska malbestånd](#)
- [8] Pettersson, Thomas, Landgren Thomas och Gezelius, Lars (2015). Trender hos häckande fåglar på fågelskär i stora sjöar. Vår fågelvärd 5: 44-50.

Grundvatten av god kvalitet

- [1] 6 kap 5 § Vattenförvaltningsförordningen
- [2] Vatteninformation Sverige VISS <http://viss.lansstyrelsen.se/>
- [3] Länsstyrelsen Södermanland (2009). Regional miljöövervakning 2009-2014. Rapport 2009:12
- [4] Vattentäktsarkivet – SGU. Samlar data om vattenkvaliteten i främst kommunala vattentäkter <https://www.sgu.se/grundvatten/vattentaktsarkivet/>
- [5] Trafikverkets kart och GIS tjänster via blått + i Arc Map.
- [6] SGU-rapport 2016:03
- [7] Vattenmyndigheten dnr 537–45153–2014 och dnr 537–40156–2015-1
- [8] Vattenmyndigheten dnr 537-4640-16
- [9] Vattenmyndigheten uppdrag 1g – Statusklassning och riskbedömning av PFOS, SFÄ och prioämnen
- [10] www.sgu.se
- [11] Indikator [Grustäkt i grundvattenområden](#)
- [12] [SOU 2016:32](#)

Hav i balans samt levande kust och skärgård

[1] VISS ([Vatteninformationssystem Sverige](#))

[2] Svealandskusten 2016 (www.svealandskusten.se)

[3] Antonia Nyström Sandman, Tomas Didrikas, Carolina Enhus, Karl Florén, Martin Isaeus, Ingrid Nordemar, Anna Nikolopoulos, Göran Sundblad, Karl Svanberg & Nicklas Wijkmark (2013). AquaBiota Report 2013:09

Myllrande våtmarker

[1] Naturvårdsverket. *Satellitbaserad övervakning av våtmarker*, delprogram inom Nationell miljöövervakning.

[2] Naturvårdsverket (2007). *Myrskyddsplan för Sverige Delrapport objekt i Svealand*. [Rapport 5668](#)

[3] Länsstyrelsen Södermanland (2015). *Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö*. Rapport 2015:7

[4] Länsstyrelsen i Örebro län (2014). *Uppföljning av vegetation och direkta ingrepp i myrar – utvärdering av regional miljöövervakning 2009-2013 samt förslag till indikatorer*. Rapport 2014:30

[5] Indikator [Anlagda våtmarker](#)

Levande skogar

[1] www.skogsstyrelsen.se/godmiljohansyn

[2] Mark- och beståndsvårdande åtgärder som beaktar den enskilda växtplatsens naturgivna produktionsförutsättningar

[3] <http://www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Skog-och-miljo/Tillstandet-i-skogen/Algbetningsskador/Abin-2016/>

[4] Skogsstyrelsen Rapport 5/2016

Ett rikt odlingslandskap

[1] [Jordbruksverkets officiella jordbruksstatistik \(Jordbruksmarkens användning 2016 -JO 10 SM 1602\)](#)

- [2] [Förgröningen i praktiken \(Jordbruksverket Rapport 2016:18\)](#)
- [3] [Länsstyrelsen 2016 Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö 2015-2020. \(Rapport 2016:10, ISSN-nr: 1400-0792\)](#)
- [4] [Förslag på miljöåtgärder inom ramen för landsbygdsprogrammet \(Jordbruksverket 2016\)](#)

God bebyggd miljö

- [1] [Indikator Planering grönstruktur och vattenområden](#)
- [2] Regionförbundet Sörmland (2014). [Regional plan för transportinfrastruktur 2014-2025](#)
- [3] [Indikator Planering Transporter](#)
- [4] [Indikator Bostäder med fukt och mögel](#)
- [5] [Indikator Besvär av trafikbuller](#)
- [6] Boverket (2015). [Miljömålsenkäten 2015](#)
- [7] Länsstyrelsen i Södermanlands län (2015). [Räkna q i Södermanland - kulturhistoriskt värdefull bebyggelse skyddad enligt plan- och bygglagen](#). Rapport nr 2015:5
- [8] Länsstyrelsen i Södermanlands län (2015). Beräknat utifrån underlag inhämtat från länets kommuner sommaren 2015.
- [9] [Indikator Körsträcka med bil](#)

Ett rikt växt och djurliv

- [1] ArtDatabanken (2015). [Rödlistade arter i Sverige 2015](#). ArtDatabanken SLU, Uppsala
- [2] [Indikator Häckande fåglar i odlingslandskapet](#)
- [3] [Länsstyrelsen 2016 Åtgärdsprogram för Södermanlands miljö 2015-2020. \(Rapport 2016:10, ISSN-nr: 1400-0792\)](#)
- [4] Adoxa naturvård (2014). *Hur mår ängs- och betesmarkerna i Sörmland?*

Preciseringar till miljö kvalitetsmålen

Begränsad klimatpåverkan

Temperatur: Den globala ökningen av medeltemperaturen begränsas till högst 2 grader Celsius jämfört med den förindustriella nivån. Sverige ska verka internationellt för att det globala arbetet inriktas mot detta mål.

Koncentration: Sveriges klimatpolitik utformas så att den bidrar till att koncentrationen av växthusgaser i atmosfären på lång sikt stabiliseras på nivån högst 400 miljondelar koldioxidekvivalenter (ppmv koldioxidekvivalenter).

Frisk luft

Bensen: Halterna av luftföroreningar överskrider inte lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att halten av bensen inte överstiger 1 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett årsmedelvärde.

Bensapyren: Halterna av luftföroreningar överskrider inte lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att halten av bens(a)pyren inte överstiger 0,0001 mikrogram per kubikmeter luft (0,1 nanogram per kubikmeter luft) beräknat som ett årsmedelvärde.

Butadien: Halterna av luftföroreningar överskrider inte lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att halten av butadien inte överstiger 0,2 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett årsmedelvärde.

Formaldehyd: Halterna av luftföroreningar överskrider inte lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att halten av formaldehyd inte överstiger 10 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett timmedelvärde.

Partiklar (PM_{2,5}): Halterna av luftföroreningar överskrider inte lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att halten av partiklar (PM_{2,5}) inte överstiger 10 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett årsmedelvärde eller 25 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett dygnsmedelvärde.

Partiklar (PM₁₀): Halterna av luftföroreningar inte överskrider lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att halten av partiklar (PM₁₀) inte överstiger 15 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett årsmedelvärde eller 30 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett dygnsmedelvärde.

Marknära ozon: Halterna av luftföroreningar överskrider inte lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att halten av marknära ozon inte

överstiger 70 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett åttatimmarsmedelvärde eller 80 mikrogram per kubikmeter luft räknat som ett timmedelvärde

Ozonindex: Halterna av luftföroreningar överskrider inte lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att ozonindex inte överstiger 10 000 mikrogram per kubikmeter luft under en timme beräknat som ett AOT40-värde under perioden april–september.

Kvävedioxid: Halterna av luftföroreningar inte överskrider lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att halten av kvävedioxid inte överstiger 20 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett årsmedelvärde eller 60 mikrogram per kubikmeter luft beräknat som ett timmedelvärde (98-percentil).

Korrosion: Halterna av luftföroreningar överskrider inte lågrisknivåer för cancer eller riktvärden för skydd mot sjukdomar eller påverkan på växter, djur, material och kulturföremål. Riktvärdena sätts med hänsyn till känsliga grupper och innebär att korrosion på kalksten understiger 6,5 mikrometer per år.

Bara naturlig försurning

Påverkan genom atmosfäriskt nedfall: Nedfallet av luftburna svavel- och kväveföreningar från svenska och internationella källor medför inte att den kritiska belastningen för försurning av mark och vatten överskrids i någon del av Sverige.

Påverkan genom skogsbruk: Markanvändningens bidrag till försurning av mark och vatten motverkas genom att skogsbruket anpassas till växtplatsens försurningskänslighet.

Försurade sjöar och vattendrag: Sjöar och vattendrag uppnår oberoende av kalkning minst god status med avseende på försurning enligt förordningen (2004:660) om förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön.

Försurad mark: Försurningen av marken inte påskyndar korrosion av tekniska material och arkeologiska föremål i mark och inte skadar den biologiska mångfalden i land- och vattenekosystem.

Giftfri miljö

Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen: Den sammanlagda exponeringen för kemiska ämnen via alla exponeringsvägar inte är skadlig för människor eller den biologiska mångfalden.

Användningen av särskilt farliga ämnen: Användningen av särskilt farliga ämnen har så långt som möjligt upphört.

Oavsiktligt bildade ämnen med farliga egenskaper: Spridningen av oavsiktligt bildade ämnen med farliga egenskaper är mycket liten och uppgifter om bildning, källor, utsläpp samt spridning av de mest betydande av dessa ämnen och deras nedbrytningsprodukter är tillgängliga.

Förorenade områden: Förorenade områden är åtgärdade i så stor utsträckning att de inte utgör något hot mot människors hälsa eller miljön

Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper: Kunskap om kemiska ämnens miljö- och hälsoegenskaper är tillgänglig och tillräcklig för riskbedömning

Information om farliga ämnen i material och produkter: Information om miljö- och hälsofarliga ämnen i material, kemiska produkter och varor är tillgänglig.

Skyddande ozonskikt

Vändpunkt och återväxt: Vändpunkten för uttunnningen av ozonskiktet har nåtts och början på återväxten observeras

Ofarliga halter ozonnedbrytande ämnen: Halterna av klor, brom och andra ozonnedbrytande ämnen i de övre luftlagren understiger den nivå där ozonskiktet påverkas negativt.

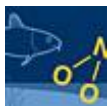
Säker strålmiljö

Strålskyddsprinciper: Individens exponering för skadlig strålning i arbetslivet och i övriga miljön begränsas så långt det är rimligt möjligt.

Radioaktiva ämnen: Utsläppen av radioaktiva ämnen i miljön begränsas så att människors hälsa och den biologiska mångfalden skyddas.

Ultraviolet strålning: Antalet årliga fall av hudcancer orsakade av ultraviolet strålning är lägre än år 2000.

Elektromagnetiska fält: Exponeringen för elektromagnetiska fält i arbetslivet och i övriga miljön är så låg att människors hälsa och den biologiska mångfalden inte påverkas negativt.

Ingen övergödning

Påverkan på havet: Den svenska och den sammanlagda tillförseln av kväveföreningar och fosforföreningar till Sveriges omgivande hav underskrider den maximala belastning som fastställs inom ramen för internationella överenskommelser

Påverkan på landmiljön: Atmosfäriskt nedfall och brukande av mark inte leder till att ekosystemen uppvisar några väsentliga långsiktiga skadliga effekter av övergödande ämnen i någon del av Sverige.

Tillstånd i sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten: Sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten uppnår minst god status för näringsämnen enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön

Tillstånd i havet: Havet har minst god miljöstatus med avseende på övergödning enligt havsmiljöförordningen (2010:134).

Levande sjöar och vattendrag

God ekologisk och kemisk status: Sjöar och vattendrag har minst god ekologisk status eller potential och god kemisk status i enlighet med förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön

Oexploaterade och i huvudsak opåverkade vattendrag: Oexploaterade och i huvudsak opåverkade vattendrag har naturliga vattenflöden och vattennivåer bibehållna.

Ytvattentäckers kvalitet: Ytvattentäckter som används för dricksvattenproduktion har god kvalitet

Ekosystemtjänster: Sjöar och vattendrags viktiga ekosystemtjänster är vidmakthållna.

Strukturer och vattenflöden: Sjöar och vattendrag har strukturer och vattenflöden som ger möjlighet till livsmiljöer och spridningsvägar för vilda växt- och djurarter som en del i en grön infrastruktur

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation: Naturtyper och naturligt förekommande arter knutna till sjöar och vattendrag har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation inom och mellan populationer

Hotade arter och återställda livsmiljöer: Hotade arter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts i värdefulla sjöar och vattendrag.

Främmande arter och genotyper: Främmande arter och genotyper hotar inte den biologiska mångfalden.

Genetiskt modifierade organismer: Genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden: Sjöar och vattendrags natur- och kulturmiljövärden är bevarade och förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.

Friluftsliv: Strandsmiljöer, sjöar och vattendrags värden för fritidsfiske, badliv, båtliv och annat friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

Grundvatten av god kvalitet

Grundvattnets kvalitet: Grundvattnet är med få undantag av sådan kvalitet att det inte begränsar användningen av grundvatten för allmän eller enskild dricksvattenförsörjning.

God kemisk grundvattenstatus: Grundvattenförekomster som omfattas av förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön har god kemisk status.

Kvaliteten på utströmmande grundvatten: Utströmmande grundvatten har sådan kvalitet att det bidrar till en god livsmiljö för växter och djur i källor, sjöar, våtmarker, vattendrag och hav.

God kvantitativ grundvattenstatus: Grundvattenförekomster som omfattas av förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön har god kvantitativ status.

Grundvattennivåer: Grundvattennivåerna är sådana att negativa konsekvenser för vattenförsörjning, markstabilitet eller djur- och växtliv i angränsande ekosystem inte uppkommer.

Bevarande av naturgrusavlagringar: Naturgrusavlagringar av stor betydelse för dricksvattenförsörjning, energilagring, natur- och kulturlandskapet är fortsatt bevarade.

Hav i balans samt levande kust och skärgård

God miljöstatus: Kust- och havsvatten har god miljöstatus med avseende på fysikaliska, kemiska och biologiska förhållanden i enlighet med havsmiljöförordningen (2010:1341).

God ekologisk och kemisk status: Kustvatten har minst god ekologisk status eller potential och god kemisk status i enlighet med förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön.

Ekosystemtjänster: Kusternas och havens viktiga ekosystemtjänster är vidmakthållna.

Grunda kustnära miljöer: Grunda kustnära miljöer präglas av en rik biologisk mångfald och av en naturlig rekrytering av fisk samt erbjuder livsmiljöer och spridningsvägar för växt- och djurarter som en del i en grön infrastruktur.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation: Naturtyper och naturligt förekommande arter knutna till kust och hav har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation inom och mellan populationer samt att naturligt förekommande fiskarter och andra havslevande arter fortlever i livskraftiga bestånd.

Hotade arter och återställda livsmiljöer: Hotade arter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts i värdefulla kust- och havsvatten.

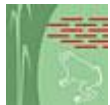
Främmande arter och genotyper: Främmande arter och genotyper hotar inte den biologiska mångfalden och kulturarvet.

Genetiskt modifierade organismer: Genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden: Havs-, kust- och skärgårdslandskapens natur- och kulturvärden är bevarade och förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.

Kulturlämningar under vatten: Tillståndet är oförändrat för kulturhistoriska lämningar under vattnet.

Friluftsliv och buller: Havs-, kust- och skärgårdslandskapens värden för fritidsfiske, badliv, båtliv och annat friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

Myllrande våtmarker

Våtmarkstypernas utbredning: Våtmarker av alla typer finns representerade i hela landet inom sina naturliga utbredningsområden.

Ekosystemtjänster: Våtmarkernas viktiga ekosystemtjänster som biologisk produktion, kollagring, vattenhushållning, vattenrening och utjämning av vattenflöden är vidmakthållna.

Återskapade våtmarker och arters spridningsmöjligheter: Våtmarker är återskapade, i synnerhet där aktiviteter som exempelvis dränering och torvtäcker har medfört förlust och fragmentering av våtmarker och arter knutna till våtmarker har möjlighet att sprida sig till nya lokaler inom sitt naturliga utbredningsområde.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation: Naturtyper och naturligt förekommande arter knutna till våtmarkerna har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation inom och mellan populationer.

Hotade arter och återställda livsmiljöer: Hotade våtmarksarter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts.

Främmande arter och genotyper: Främmande arter och genotyper hotar inte den biologiska mångfalden.

Genetiskt modifierade organismer: Genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden: Våtmarkernas natur- och kulturvärden i ett landskapsperspektiv är bevarade och förutsättningarna finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.

Friluftsliv och buller: Våtmarkernas värde för friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från

buller är minimerad.

Levande skogar

Skogsmarkens egenskaper och processer: Skogsmarkens fysikaliska, kemiska, hydrologiska och biologiska egenskaper och processer är bibehållna.

Ekosystemtjänster: Skogens ekosystemtjänster är vidmakthållna.

Grön infrastruktur: Skogens biologiska mångfald är bevarad i samtliga naturgeografiska regioner och arter har möjlighet att sprida sig inom sina naturliga utbredningsområden som en del i en grön infrastruktur.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation: Naturtyper och naturligt förekommande arter knutna till skogslandskapet har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation inom och mellan populationer.

Hotade arter och återställda livsmiljöer: Hotade arter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts i värdefulla skogar.

Främmande arter och genotyper: Främmande arter och genotyper hotar inte skogens biologiska mångfald.

Genetiskt modifierade organismer: Genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden: Natur- och kulturmiljövärden i skogen är bevarade och förutsättningarna för fortsatt bevarande och utveckling av värdena finns.

Friluftsliv: Skogens värden för friluftslivet är värnade och bibehållna.

Ett rikt odlingslandskap

Åkermarkens egenskaper och processer: Åkermarkens fysikaliska, kemiska, hydrologiska och biologiska egenskaper och processer är bibehållna.

Jordbruksmarkens halt av föroreningar: Jordbruksmarken har så låg halt av föroreningar att ekosystemens funktioner, den biologiska mångfalden och människors hälsa inte hotas.

Ekosystemtjänster: Odlingslandskapets viktiga ekosystemtjänster är vidmakthållna.

Variationsrikt odlingslandskap: Odlingslandskapet är öppet och variationsrikt med betydande inslag av hävdade naturbetesmarker och slåtterängar, småbiotoper och vattenmiljöer, bland annat som en del i en grön infrastruktur och erbjuder livsmiljöer och spridningsvägar för vilda växt- och djurarter.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation: Naturtyper och arter knutna till odlingslandskapet har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation inom och mellan populationer.

Växt- och husdjursgenetiska resurser: Husdjurens lantraser och de odlade växternas genetiska resurser är hållbart bevarade.

Hotade arter och naturmiljöer: Hotade arter och naturmiljöer har återhämtat sig.

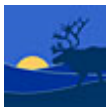
Främmande arter och genotyper: Främmande arter och genotyper hotar inte den biologiska mångfalden.

Genetiskt modifierade organismer: Genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden: Biologiska värden och kulturmiljövärden i odlingslandskapet som uppkommit genom långvarig traditionsenlig skötsel är bevarade eller förbättrade.

Kultur- och bebyggelsemiljöer: Kultur- och bebyggelsemiljöer i odlingslandskapet är bevarade och förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.

Friluftsliv: Odlingslandskapets värden för friluftslivet är värnade och bibehållna samt tillgängliga för människor.

Storslagen fjällmiljö

Fjällens miljötillstånd: Fjällens värden för rennäringen är bevarade och fjällens karaktär av betespräglad, storslaget landskap med vidsträckta sammanhängande områden är bibehållen.

Ekosystemtjänster: Fjällmiljöernas viktiga ekosystemtjänster är vidmakthållna.

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation: Naturtyper och naturligt förekommande arter knutna till fjälllandskapet har gynnsam bevarandestatus och tillräcklig genetisk variation inom och mellan populationer.

Hotade arter och återställda livsmiljöer: Hotade arter har återhämtat sig och livsmiljöer har återställts i värdefulla fjällmiljöer.

Främmande arter och genotyper: Främmande arter och genotyper hotar inte den biologiska mångfalden.

Genetiskt modifierade organismer: Genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden: Fjällmiljöer med höga natur- och kulturmiljövärden är bevarade och förutsättningar finns för fortsatt bevarande och utveckling av värdena.

Friluftsliv och buller: Fjällmiljöers värden för friluftsliv är värnade och bibehållna och påverkan från buller är minimerad.

God bebyggd miljö

Hållbar bebyggelsestruktur: En långsiktigt hållbar bebyggelsestruktur har utvecklats både vid nylokalisering av byggnader, anläggningar och verksamheter och vid användning, förvaltning och omvandling av befintlig bebyggelse samtidigt som byggnader är hållbart utformade.

Hållbar samhällsplanering: Städer och tätorter samt sambandet mellan tätorter och landsbygd är planerade utifrån ett sammanhållet och hållbart perspektiv på sociala, ekonomiska samt miljö- och hälsorelaterade frågor.

Infrastruktur: Infrastruktur för energisystem, transporter, avfallshantering och vatten- och avloppsförsörjning är integrerade i stadsplaneringen och i övrig fysisk planering samt att lokalisering och utformning av infrastrukturen är anpassad till människors behov, för att minska resurs och energianvändning samt klimatpåverkan, samtidigt som hänsyn är tagen till natur- och kulturmiljö, estetik, hälsa och säkerhet.

Kollektivtrafik, gång och cykel: Kollektivtrafiksystem är miljöanpassade, energieffektiva och tillgängliga och det finns attraktiva, säkra och effektiva gång- och cykelvägar.

Natur- och grönområden: Det finns natur- och grönområden och grönstråk i närhet till bebyggelsen med god kvalitet och tillgänglighet.

Kulturvärden i bebyggd miljö: Det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas.

God vardagsmiljö: Den bebyggda miljön utgår från och stöder människans behov, ger skönhetsupplevelser och trevnad samt har ett varierat utbud av bostäder, arbetsplatser, service och kultur.

Hälsa och säkerhet: Människor utsätts inte för skadliga luftföroreningar, kemiska ämnen, ljudnivåer och radonhalter eller andra oacceptabla hälso- eller säkerhetsrisker.

Hushållning med energi och naturresurser: Användningen av energi, mark, vatten och andra naturresurser sker på ett effektivt, resursbesparande och miljöanpassat sätt för att på sikt minska och att främst förnybara energikällor används.

Hållbar avfallshantering: Avfallshanteringen är effektiv för samhället, enkel att använda för konsumenterna och att avfallet förebyggs samtidigt som resurserna i det avfall som uppstår tas till vara i så hög grad som möjligt samt att avfallets påverkan på och risker för hälsa och miljö minimeras.

Ett rikt växt- och djurliv

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation: Bevarandestatusen för i Sverige naturligt förekommande naturtyper och arter är gynnsam och för hotade arter har statusen förbättrats samt att tillräcklig genetisk variation är bibehållen inom och mellan populationer.

Påverkan av klimatförändringar: Den av klimatscenarier utpekade förhöjda risken för utdöende har minskat för de arter och naturtyper som löper störst risk att påverkas negativt av klimatförändringar.

Ekosystemtjänster och resiliens: Ekosystemen har förmåga att klara av störningar samt anpassa sig till förändringar, som ett ändrat klimat, så att de kan fortsätta leverera ekosystemtjänster och bidra till att motverka klimatförändringen och dess effekter.

Grön infrastruktur: Det finns en fungerande grön infrastruktur, som upprätthålls genom en kombination av skydd, återställande och hållbart nyttjande inom sektorer, så att fragmentering av populationer och livsmiljöer inte sker och den biologiska mångfalden i landskapet bevaras.

Genetiskt modifierade organismer: Genetiskt modifierade organismer som kan hota den biologiska mångfalden är inte introducerade.

Främmande arter och genotyper: Främmande arter och genotyper hotar inte den biologiska mångfalden.

Biologiskt kulturarv: Det biologiska kulturarvet är förvaltats så att viktiga natur- och kulturvärden är bevarade och förutsättningar finns för ett fortsatt bevarande och utveckling av värdena.

Tätortsnära natur: Tätortsnära natur som är värdefull för friluftslivet, kulturmiljön och den biologiska mångfalden värnas och bibehålls samt är tillgänglig för människan.

Etappmål

Begränsad klimatpåverkan

Riksdagen har antagit ett etappmål för miljö kvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan:

Utsläpp av växthusgaser till år 2020

Utsläppen för Sverige år 2020 bör vara 40 procent lägre än utsläppen år 1990 och gäller för de verksamheter som inte omfattas av EU:s system för handel med utsläppsrätter. Detta innebär att utsläppen av växthusgaser år 2020 ska vara cirka 20 miljoner ton koldioxidekvivalenter lägre för den icke handlande sektorn i förhållande till 1990 års nivå. Minskningen sker genom utsläppsreduktioner i Sverige och i form av investeringar i andra EU-länder eller flexibla mekanismer som mekanismen för ren utveckling (CDM).

Luftföroreningar

Regeringen har fastställt tre etappmål för utsläpp av luftföroreningar:

Begränsade utsläpp av gränsöverskridande luftföroreningar i Europa

- EU har beslutat om ytterligare begränsningar av nationella utsläpp av luftföroreningar genom en revision av det så kallade takdirektivet senast år 2015.
- Ändringen av Göteborgsprotokollet under konventionen om långväga gränsöverskridande luftföroreningar har ratificerats av tillräckligt många länder för att ha trätt i kraft senast år 2015.

Begränsningar av utsläpp av luftföroreningar från sjöfarten

Utsläppen av svaveldioxid, kväveoxider och partiklar ska ha börjat minska från fartygstrafiken i Östersjön och Nordsjön senast 2016.

Luftföroreningar från småskalig vedeldning

Nya pannor för småskalig vedeldning ska ha låga utsläpp av luftföroreningar och hög verkningsgrad. Boverket hade i uppdrag att förbereda nya byggregler under år 2012.

Farliga ämnen

Regeringen har fastställt åtta etappmål för farliga ämnen:

Särskilt farliga ämnen

Beslut som fattas inom EU och internationellt om särskilt farliga ämnen ska innehålla åtgärder som innebär att:

- Hormonstörande respektive kraftigt allergiframkallande ämnen betraktas som särskilt farliga ämnen i relevanta regelverk senast år 2015.
- Särskilt farliga ämnen blir föremål för prövning eller beslut om utfasning under gällande regelverk inom alla användningsområden senast år 2018.
- Särskilt farliga ämnen används endast under strikt reglerade omständigheter i produktionsprocesser senast år 2018.
- I relevanta regelverk inkluderar uttrycket ”särskilt farliga ämnen” även ämnen med andra allvarliga egenskaper än de som omfattas av nuvarande specifika kriterier och som inger motsvarande grad av betänklighet senast år 2018.

Kunskap om ämnens hälso- och miljöegenskaper

Beslut som fattas inom EU och internationellt ställer krav på att uppgifter om miljö- och hälsofarliga egenskaper hos kemiska ämnen ska vara tillgängliga och tillräckliga för att möjliggöra riskbedömning för alla användningsområden. Besluten ska innehålla åtgärder som innebär att:

- Relevanta regelverk ställer senast år 2015 krav på kunskap samt uppgifter om förekomst gällande nanopartiklar och nanomaterial som är tillräckliga för att bedöma och minimera hälso- och miljöeffekter av sådana.
- Föresättningar finns senast år 2015 för att relevanta regelverk kan beakta kombinationseffekter vid exponering för kemikalier.
- Regelverken beaktar senast år 2015 att barn är särskilt känsliga för påverkan från kemikalier.
- Informationskraven i samband med registrering i Reach för ämnen som tillverkas eller importeras i lägre kvantiteter (mindre än 10 ton per tillverkare eller importör och år) stärks senast år 2018.

Information om farliga ämnen i varor

- Regelverk eller överenskommelser inom EU eller internationellt ska tillämpas så att information om miljö- och hälsofarliga ämnen i varor är tillgänglig för alla berörda senast år 2020.
- Reglerna ska införas stegvis för olika varugrupper och i informationen ska särskilt barns hälsa beaktas.
- Information om hälso- och miljöfarliga ämnen som ingår i material och varor görs tillgängliga under varans hela livscykel genom harmoniserade system som omfattar prioriterade varugrupper.

Utveckling och tillämpning av EU:s kemikalierregler

Reach och andra relevanta EU-regelverk ska senast år 2020 tillämpas eller revideras om så behövs så att:

- det i ökad utsträckning blir möjligt att bedöma och pröva grupper av ämnen med liknande inneboende egenskaper, kemisk struktur eller användningsområde
- substitutionsprincipen och dess tillämpning stärks i samband med begränsningar, tillståndsprövning och andra relevanta moment i regelverket.

Effektivare kemikalietillsyn inom EU

Beslut har senast 2018 fattats inom EU som förstärker och effektiviserar tillsynen i medlemsländerna samt utvecklar tillsynssamverkan inom unionen gällande regler för kemikalier inklusive farliga ämnen i varor och avfall.

Giftfria och resurseffektiva kretslopp

Användningen av återvunna material ska vara säker ur hälso- och miljösynpunkt genom att återcirkulation av farliga ämnen så långt som möjligt undviks, samtidigt som resurseffektiva kretslopp eftersträvas. Detta uppnås genom en samlad åtgärdsstrategi inom EU, vilken senast 2018 resulterat i bland annat följande insatser:

- EU:s regelverk för avfall, kemikalier och varor är i huvudsak kompletterade och samordnade så att de styr mot giftfria och resurseffektiva kretslopp.
- Principen om höga och likvärdiga krav på innehållet av farliga ämnen i nyproducerade och återvunna material är fastslagen genom beslut där så är lämpligt.

Minska barns exponering för farliga kemikalier

Senast år 2018 har beslut fattats avseende befintliga och vid behov nya regelverk och andra styrmedel, vilka medför en betydande minskning av hälsoriskerna för barn till följd av den samlade exponeringen för kemikalier. Riskminskningen ska bedömas i jämförelse med situationen år 2012.

Ökad miljöhänsyn i EU:s läkemedelslagstiftning och internationellt

Senast år 2020 har beslut fattats inom EU eller internationellt som innebär att befintliga och eventuella nya regelverk för human- och veterinärmedicinska läkemedel i ökad utsträckning väger in miljöaspekter.

Avfall

Regeringen har fastställt två etappmål för att öka resurshushållningen på avfallsområdet:

Ökad resurshushållning i livsmedelskedjan

Insatser ska vidtas så att resurshushållningen i livsmedelskedjan ökar genom att minst 50 procent av matavfallet från hushåll, storkök, butiker och restauranger sorteras ut och behandlas biologiskt så att växtnäring tas tillvara, där minst 40 procent behandlas så att även energi tas tillvara senast 2018.

Ökad resurshushållning i byggsektorn

Insatser ska vidtas så att förberedandet för återanvändning, materialåtervinning och annat materialutnyttjande av icke-farligt byggnads- och rivningsavfall är minst 70 viktprocent senast år 2020.

Biologisk mångfald

Regeringen har fastställt tio etappmål för biologisk mångfald och ekosystemtjänster:

Ekosystemtjänster och resiliens

Viktiga ekosystemtjänster och faktorer som påverkar deras vidmakthållande är identifierade och systematiserade senast år 2013.

Betydelsen av den biologiska mångfalden och värdet av ekosystemtjänster

Senast år 2018 ska betydelsen av biologisk mångfald och värdet av ekosystemtjänster vara allmänt kända och integreras i ekonomiska ställningstaganden, politiska avväganden och andra beslut i samhället där så är relevant och skäligt.

Hotade arter och naturtyper

Åtgärdsprogram för att uppnå gynnsam bevarandestatus för sådana hotade arter och naturtyper som inte kan säkerställas genom pågående åtgärder för hållbar mark- och vattenanvändning och befintligt områdesskydd, ska vara genomförda eller under genomförande senast år 2015.

Invasiva främmande arter

Invasiva, främmande arters effekter i Sverige vad avser biologisk mångfald samt socioekonomiska effekter på bland annat hälsa ska vara bedömda och prioriterade insatser för bekämpning ska ha inletts senast år 2015.

Kunskap om genetisk mångfald

En kartläggning och övervakning av den genetiska mångfalden ska ha inletts senast år 2015.

Helhetssyn på markanvändningen

Samordningen inom den statliga förvaltningen ska ha förstärkts senast 2016 så att helhetssynen på markanvändningen har ökat.

Skydd av landområden, sötvattensområden och marina områden

Minst 20 procent av Sveriges land- och sötvattensområden samt 10 procent av Sveriges marina områden ska senast år 2020 bidra till att nå nationella och internationella mål för biologisk mångfald. Detta ska ske genom skydd eller annat bevarande av områden som har särskild betydelse för biologisk mångfald eller ekosystemtjänster. Bevarandet ska ske med ekologiskt representativa och väl förbundna system där reservat, andra effektiva områdesbaserade skyddsåtgärder eller miljöanpassat brukande ingår. Systemen ska vara väl integrerade i omgivande landskap och förvaltas på ett effektivt och inkluderande sätt. Skydd av områden ska till 2020 utökas med minst 1 142 000 hektar räknat från 2012 enligt följande:

– Skogar med höga naturvärden ska skyddas från avverkning. Detta ska ske genom att det formella skyddet av skogsmark har ökat med cirka 150 000 hektar skogsmark med höga naturvärden och i behov av formellt skydd nedan gränsen för fjällnära skog.

- Skogsbrukets frivilliga avsättningar bör ha ökat i omfattning med cirka 200 000 hektar skogsmark i områden som har eller kan komma att utveckla höga naturvärden till totalt 1 450 000 hektar.
- Det formella skyddet av våtmarker har ökat med cirka 210 000 hektar genom att myrar med höga naturvärden i den nationella myrskyddsplanen skyddas.
- Det formella skyddet av sjöar och vattendrag har ökat med minst 12 000 hektar.
- Det formella skyddet av marina områden har ökat med minst 570 000 hektar.
- De ekologiska sambanden har stärkts så att skyddade och på andra sätt bevarade områden och biotoper är väl förbundna och integrerade i landskapet, inklusive den marina miljön, genom att den gröna infrastrukturen har utvecklats och förstärkts.

Miljöhänsyn i skogsbruket

Senast 2015 är de förväntningar som samhället har på miljöhänsyn i skogsbruket tydliggjorda och kända för skogsbruket, så att de får en praktisk tillämpning.

Ett variationsrikt skogsbruk

Bestämmelser ska ha förtydligats så att det senast 2015 finns goda förutsättningar för ett variationsrikt skogsbruk.

En dialogprocess i ett nationellt skogsprogram

En öppen dialog med intressenter som berörs av skogen och dess värdekedja ska ha etablerats senast den 1 juli 2015. Dialogen omfattar ekonomiska, sociala och miljömässiga värden och syftar till att skogen och dess värdekedja ytterligare bidrar till utvecklingen mot ett hållbart samhälle och en växande biobaserad samhällsekonomi.

På <https://www.miljomal.se/etappmalen/> kan du läsa om uppföljningen av etappmålen.

Globala mål för hållbar utveckling

Avskaffa all form av fattigdom överallt.

Avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning, uppnå en bättre kosthållning och främja ett hållbart jordbruk.

Säkerställa att alla kan leva ett hälsosamt liv och verka för alla människors välbefinnande i alla åldrar.

Säkerställa en inkluderande och jämlik utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla.

Uppnå jämställdhet, och alla kvinnors och flickors egenmakt.

Säkerställa tillgång till och hållbar vatten- och sanitetsförvaltning för alla.

Säkerställa att alla har tillgång till tillförlitlig, hållbar och modern energi till en överkomlig kostnad.

Verka för en inkluderande och långsiktigt hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla.

Bygga upp en motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering och främja innovation.

Minska ojämlikheten inom och mellan länder.

Städer och bosättningar ska vara inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara.

Främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster.

Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser.

Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt i syfte att uppnå en hållbar utveckling.

Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald.

Främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, se till att alla har tillgång till rättvisa samt bygga upp effektiva och ansvarsskyldiga och inkluderande institutioner på alla nivåer.

Stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling.

Du kan läsa mer om de globala målen för hållbar utveckling på <http://www.globalamalen.se/> Där hittar du t.ex. alla delmål som finns till de 17 målen.

Länsstyrelsen i Södermanlands län ger årligen ut ett stort antal rapporter och publikationer som samlas i Länsstyrelsens publikationsarkiv.

Rapporter och andra publikationer kan hämtas på följande webbadress:
www.lansstyrelsen.se/sodermanland/sv/publikationer